

CESTY
SPOLOČENSTVA
A DIALÓGU

ekkklesia

ek

Vhodný čas na generativitu

KLAUS HEMMERLE	Prinášať na svetlo Boha, ktorý sa zdá byť neprítomný
FRANTIŠEK	Z krízy nový začiatok
SILVIA CATALDIOVÁ	Generativita: Čo znamená?
CARLOS GOMES ESTEVES	Generativita: Ako ju pestovať?
JESÚS MORÁN	Kultúrna a pastoračná generativita
CHRISTIAN HENNECKE	Nechať klíčiť vieru
CHIARA AMIRANTEOVÁ	Ponúkať všetkým sviežosť evanjelia
ANDREA CELLI	Rím: Kostol s otvorenými dverami
M. DO SAMEIRO FREITASOVÁ, M. PILLER	Švajčiarsko: Pastoračia, ktorá sa rodí z načúvania
ANDREJA SNOJ KERŠMANCOVÁ	Slovinsko: Skúsenosť s pedagogikou spoločenstva
PAOLO ZAGO, CARLO SENO,	Medzi kňazmi v komunite spoločného života
P. BARLOCCO, C. PALMA	Living Peace: Celosvetová sieť pre mier
LUCA BONDI, ADRIANA MASSOTIOVÁ	Semienka pokoja: Spoločenstvo služby
MERVAT KELLIOVÁ, HEIKE VESPEROVÁ	Desmond Tutu: Hlas tých, ktorí nemali hlas
ANDREA MANDONICO, SMA	De Foucauld: Charizma, ktorá rozkvitla „post mortem“
MARINA MOTTAOVÁ, SBG	Antónia Moioliová: Rehoľníčka s vášňou pre jednotu
MÁRIA A JOZEF POLÁKOVCI	Plody synodálneho života v miestnej cirkvi

CESTY
SPOLOČENSTVA
A DIALÓGU

ekkklesia

č. 4 - ročník 2 (2024/2)

Časopis *Ekklesia* je medzinárodným projektom. Vychádza v trojmesačných intervaloch v rôznych formách a jazykových verziách, počnúc talianskou. Vyjadruje a podporuje komplementárnosť charizmatického a služobného rozmeru Cirkvi vo svetle učenia Druhého vatikánskeho koncilu. Pozýva kráčať a spoločne sa angažovať v hľadaní spôsobov komunikácie evanjeliového posolstva dnešným mužom a ženám. Čerpajúc zo starých a nových chariziem, časopis sa obzvlášť obracia na kňazov, pastoračných pracovníkov, animátorov a ostatných, ktorí pracujú v oblasti cirkevného života, aby im slúžil ako zdroj inšpirácie, nástroj formácie či pomôcka pre pastoračné pôsobenie.

Medzinárodná redakcia

Hubertus Blaumeiser (riaditeľ),
Carlos García Andrade, CMF, Enrique Cambón,
Else Castellittová, Maria do Sameiro Freitasová,
Mervat Kelliová, Oreste Paliotti, Heike Vesperová

Slovenská redakcia

Ludovít Pokojný (zodpovedný redaktor),
Miroslav Dancák, Cyril Dunaj,
Alena Piatrová

Finančne podporené v rámci grantovej podpory Konferencie katolíckych biskupov Spojených štátov amerických a slovenských kňazov z Hnutia fokoláre.

Preklad

Alexander Knorr, Jaroslav Mujgoš,
Ludovít Pokojný, Vladimír Stahovec,
Stanislav Ščerba

Jazyková korektorka

Zuzana Vandáková

Grafická úprava a sadzba

José Carlos Isla, Jozef Turlík, Peter Blaho

Vydavateľ

Vydavateľstvo Nové mesto, s. r. o.
Cablková 10, 821 04 Bratislava
IČO: 31377424
www.nm.sk/ekkklesia
ekkklesia@nm.sk
ISSN 2730-0706 (tlačný)
ISSN 2989-3607 (online)

Tlač

Vydavateľstvo Michala Vaška, Prešov

Podpora

Ročná podpora 20 €
IBAN: SK35 1100 0000 0029 4906 1968

Vydavateľstvo
Nové mesto

Vhodný čas na generativitu

Hubertus
Blaumeiser

„A peste, fame et bello libera nos, Domine.“ Touto starobyľou prosbou politik Romano Prodi vyjadril úzkosť súčasnej doby: „Oslobod' nás, Pane, od moru, hladu a vojny.“ A k tomu dodal: „Všetko toto sa nám stalo – pandémia koronavírusu, ktorej sociálne a psychologické škody je stále ťažko vyčíslit'; hlad, ktorý takmer úplne ignorujú bohaté krajiny a ktorý sužuje životy 12 percent svetovej populácie; vojna na Ukrajine, ktorá je len jedným zo 169 násilných konfliktov, ktoré pápež František nazýva ‚rozkúskovanou treťou svetovou vojnou‘.“

Žijeme v dobe, ktorá je plná hrozných výziev, a dúfame, že ich čo najskôr prekonáme. Nemôžeme však uniknúť, nemôžeme sa skrýť pred týmto problémom. Je potrebné načúvať volaniu tých, ktorí trpia, nechať sa osloviť destabilizujúcimi otázkami, ktoré oni kladú, otvoriť svoju myseľ, svoje srdcia, svoje ruky, aby sme sa s nimi podelili, aby sme pocítili bolesť druhých a urobili ju svojou vlastnou. A obrátiť sa k viere, ktorá nás otvára nádeji založenej na ukrižovanom a vzkriesenom Kristovi. Na konci tejto temnoty nás totiž čaká svetlo a ešte môžeme dať zrod niečomu novému.

Nebolo to práve obdobie prenasledovania kresťanov a pádu Rímskej ríše, ktoré nám prinieslo ten pôsobivý zástup mučeníkov, panien a cirkevných otcov, ktorí položili základy šírenia kresťanstva? A nebolo peklo nacistických koncentračných táborov jedným z miest, kde začal klíčiť nový vzťah medzi rozdelenými cirkvami, ten najplodnejší ekumenizmus – ekumenizmus krvi? Podobne to bolo aj v XVI. storočí, v časoch veľkého cirkevného úpadku a rozbitia jednoty západnej Cirkvi, keď vzniklo nové nadšenie za misie a formy svätosti, z ktorých ťažíme aj dnes...

Ak sa lepšie pozrieme, ukáže sa, že práve obdobia krízy a tiesnivé situácie boli príležitosťou na mimoriadnu plodnosť (generativitu). A to nielen v cirkevnej oblasti. Napríklad príbeh úspechu spoločnosti Microsoft sa začal dvoma mladými mužmi v malej garáži v štáte Nové Mexiko. Alebo vynájdenie mikroúverov Muhammeda Yunusa vzniklo v 70. rokoch minulého storočia, keď jednu z najchudobnejších krajín na svete, Bangladéš, postihol ťažký hladomor, ktorý si vyžiadal státisíce obetí.

V skutočnosti je ťažké byť plodnými – generatívnymi, keď sme „usedení“ a nasýtení. S touto dilemou sa borí Cirkev v mnohých bohatých krajinách. Treba zanechať nadobudnuté pozície a *zrieknuť sa svojich zvy-*

kov a istôt. Práve v tom spočíva príležitosť misie, ktorá od nás žiada, aby sme vytiahli kotvy a napredovali s ľahkosťou, bez záťaží: zaujať totiž „postoj vychádzania“ otvára človeka novým skutočnostiam. Zaiste, prináša to aj riziká, ale oveľa väčšie nebezpečenstvo predstavuje usadenie sa v blahobyte a pokušenie začať nasledovať iných bohov, pred čím nás varuje Starý zákon. Potrebujeme teda odvalu dovoliť okolnostiam, aby nás oslobodili a aby sme sa stali chudobnými ako Kristus na kríži. Práve tam – pripomínajú otcovia – on splodil novú Evu, Cirkev. Aká šanca je to aj pre tých najstarších z nás, keď cítia, že im ubúdajú sily!

Je tu však ešte ďalšia podmienka plodnosti – generativity: *byť otvorení pre druhých* v ich rôznosti. Iba vo vychádzaní zo seba samých v ústrety druhým a v „urobení sa druhými“ sa môže zrodiť niečo nové. Aj v tomto je Ježiš naším učiteľom: ako Boží Syn tým, že sa stal človekom, uskutočnil najväčší exodus všetkých čias a tak otvoril absolútnu novinku – sobáš Najsvätejšej Trojice s ľudstvom, a to nie s dokonalým a ideálnym ľudstvom, ale s tým, ktoré malo byť vykúpené z toľkých problémov. Aké svetlo a akú motiváciu to predstavuje pre akúkoľvek formu dialógu!

Ak uvažujeme o vtelení a vykúpení, črtá sa aj tretia podmienka generativity: na to, aby sme vygenerovali niečo „spásonosné“ a naozaj rozhodujúce, nestačí sa iba stretnúť, navzájom sa vypočuť a prijať, akokoľvek je to potrebné a dôležité. *Do hry musí vstúpiť aj vyššia „iskra“*, musíme prijať a nechať v nás vyklíčiť „neporušiteľné semeno“ živého Božieho slova (porov. 1 Pt 1, 23). A toto si musíme pripomínať najmä v tomto čase synodálneho kráčania rôznych cirkevných skupín, keď sme všetci povolaní rozpoznávať cesty, ktorými sa máme uberať, a kroky, ktoré máme konať.

Práve toto je to pozadie, vychádzajúc z ktorého toto číslo časopisu *Ekklesia* chce čeliť výzvam súčasnej doby: aby sa kríza premenila na príležitosť a neistota na generativitu. Samozrejme, závisí od každého z nás, aby sa tak stalo a aby sme sa nestali porazenými. A keďže sa chceme vhodne pripraviť na túto úlohu, opýtali sme sa odborníkov z oblasti vied o človeku, čo znamená „generativita“ a ako ju rozvíjať. Potom sme sa opýtali odborníkov na život Cirkvi, čo je potrebné na to, aby sa pastorácia a život kresťanských komunít opäť stali generatívnymi v protiklade k súčasnému poklesu počtu veriacich, zníženia prítomnosti mladých ľudí a duchovných povolaní. A aby sa tieto úvahy odrazili v konkrétnej realite našich dní, vybrali sme sa do terénu, spoznávali sme a zbierali skúsenosti, ktoré sa nám javia skutočne generatívne: od farskej pastorácie po zasvätený život, od vzdelávania sa po sociálnu angažovanosť a tvorbu pokoja.

Svätý Augustín v komentári k 127. žalmu napísal: *„Moriente Christo, Ecclesia facta est – Zo smrti Krista sa zrodila Cirkev.“* Udivujúce je, že práve takto sa Kristus začal znásobovať: mnohonásobne vo svojom tele, ktorým sme my – Cirkev. Žeby toto bol čas ďalšej skúsenosti, keď sa v doznievaní určitej historickej konfigurácie Cirkvi rodí nové ľudstvo a môžeme zakúsiť tú najplnšiu realizáciu Cirkvi?

Prinášať na svetlo Boha, ktorý sa zdá byť neprítomný

Mons.
Klaus Hemmerle

V roku 1984 som šiel so skupinou biskupov rôznych kresťanských vyznaní do chrámu Hagia Sofia v Istanbule. (...) Boli sme v budove starobylej kresťanskej tradície v čase, keď bolo kresťanstvo zjednotené, keď bola Malá Ázia centrom kresťanského sveta; ale boli sme aj na mieste, kde došlo k roztržke medzi Východom a Západom a kde bola jednota narušená. Vo veľkých medailónoch na chrámových stĺpoch sme mohli vidieť obrovské citácie Koránu, iného náboženstva, ktoré premohlo rozdelené kresťanstvo. Priamo pred nami však stáli aj nápisy „Zakázané modliť sa“. Nachádzali sme sa v múzeu, kde sa ľudia prechádzali s fotoaparátmi a ďalekohľadmi, blúdili sem a tam a obdivovali umeleckú krásu, ktorá sa tam zachovala. Táto absencia náboženstva na kedysi posvätnom mieste sa nám javila hrozná.

Ak sa lepšie pozrieme, výzvu generativity v cirkevnej sfére nepredstavuje len oživenie kresťanských spoločenstiev a generovanie nových veriacich, ale je to predovšetkým a ešte silnejšia výzva ako sprítomniť Boha a ako ho zažiť. Hovorí o tom táto skúsenosť teológa a biskupa Mons. Klauza Hemmerleho, ktorý všetko sústreďí do obrazu, resp. postavy Bohorodičky. Text preberáme z jeho knihy *Partire dall'unità. La Trinità come stile di vita e forma di pensiero*, Città Nuova, Rím 1998, str. 124 – 125.

Boli sme ohromení touto sekvenciou: najprv počiatková jednota, potom narušená jednota, následne rôzne náboženstvá a nakoniec žiadne náboženstvo¹. Naše pohľady zmätene blúdili a hľadali pomoc, keď tu zrazu – tam pri kupole – sa jemne a nepozorovane zaleskla starobylá mozaika: Mária, ktorá obetuje svojho Syna. Tam som jasne pochopil: áno, toto je Cirkev: jednoducho a nenápadne byť prítomní a vychádzajúc zo seba generovať Boha, toho Boha, ktorý sa zdá byť neprítomný (*den abwesenden Gott*). Slovo *Theotokos* – Bohorodička, tá, ktorá generuje Boha – pre mňa zrazu nadobudlo úplne nový význam. Uvedomil som si, že nemôžeme organizovať vieru sveta; ak už nikto nechce počuť o Bohu, nemôžeme sa biť a hovoriť: „Beda vám!“ Aj my môžeme byť prítomní jednoducho a nenápadne a vychádzajúc zo seba prinášať na svetlo toho Boha, ktorý sa zdá byť neprítomný. Tohto Boha nemôžeme „vyrobiť“, ale iba ho vyniesť na svetlo; nemôžeme ho potvrdzovať dokazovaním, ale môžeme byť časou, v ktorej sa on nachádza, neboť, z ktorého on, napriek nepatrnému vzhľadu, zažiari.

¹ V tom čase bol chrám Hagia Sofia v podstate len historickou pamiatkou. Až v roku 2020 bol opäť otvorený pre islamský kult.

Mať odvahu byť všestranne ochotný

Z krízy nový začiatok

Pápež František

Kríza je fenomén, ktorý zahŕňa všetkých a všetko. Je prítomná všade a v každej dobe dejín, postihuje ideológie, politiku, ekonómiu, techniku, ekológiu, náboženstvo. Ide o povinnú etapu osobných dejín i dejín spoločnosti. Prejavuje sa ako mimoriadna udalosť, ktorá vždy spôsobí nepokoj, úzkosť, nerovnováhu a neistotu pri rozhodovaní, čo konať. Ako pripomína etymologický koreň slova *krino*: kríza je tým preosieváním, ktorým sa po mlatbe očisťuje zrnó od pliev.

Aj Biblia je plná ľudí, ktorí „prešli sitom“, „postávajú v kríze“, ktoré však práve cez ňu naplňajú príbeh spásy. (...) Zoznam biblických postáv by sme mohli rozšíriť a každý z nás by v ňom mohol nájsť svoje miesto. (...)

Najvýrečnejšou krízou je však kríza Ježiša. Synoptické evanjeliá zdôrazňujú, že svoj verejný život začal skúsenosťou krízy v pokušeniach. (...) Neskôr čelil neopísateľnej kríze v Getsemani: samote, strachu, úzkosti, Judášovej zrade a opusteniu apoštolov (porov. *Mt 26, 36 – 50*). Napokon prišla extrémna kríza na križi: solidarita s hriešnikmi až po pocit, že ho Otec opustil (porov. *Mt 27, 46*). Napriek tomu s plnou dôverou odovzdal svojho ducha do Otcových rúk (porov. *Lk 23, 46*). Toto úplné a dôverné odovzdanie sa otvorilo cestu k vzkrieseniu (porov. *Hebr 5, 7*).

Bratia a sestry, toto uvažovanie o kríze nás varuje pred unáhleným posudzovaním Cirkvi na základe kríz spôsobených pohoršeniami včerajška i dneška. (...)

Kto nehľadá na krízu vo svetle evanjelia, obmedzuje sa na pitvanie mŕtvol. Hľadá na krízu, ale bez nádeje evanjelia, bez svetla evanjelia. Zľakli sme sa krízy nie iba preto, že sme zabudli hodnotiť ju, ako nás vyzýva evanjelium, ale preto, že sme pozabudli, že evanjelium je prvé, ktoré nás uvádza do krízy¹. Je

V príhovore k Rímskej kúrii 21. decembra 2020 pápež František rozvinul významné úvahy o význame osobných, sociálnych a cirkevných kríz a o šanci a podmienkach na znovuzrodenie, ktoré tieto krízy prinášajú. Prinášame úryvok z tohto dôležitého prejavu, ktorý nás vedie ku koreňom zamerania tohto čísla časopisu *Ekklesia*.

to evanjelium, čo nás uvádza do krízy. Ale ak nájdeme znovu odvahu a pokoru povedať nahlas, že čas krízy je časom Ducha Svätého, tak aj zoči-voči skúsenosti temnoty, slabosti, krehkosti, rozporov, rozpakov sa nebudeme cítiť viac zdrvení, ale uchránime si naďalej vnútornú dôveru v to, že veci dostávajú novú formu, dôveru prameniacu výhradne zo skúsenosti milosti ukrytej v tme. „Veď zlato sa skúša ohňom a ľudia milí Bohu v peci utrpenia“ (Sir 2, 5). (...)

Novosť zrodená z krízy, ktorú chce Duch, nie je nikdy novosťou v protiklade s tým, čo je staré, avšak je novosťou, ktorá kľučí zo starého a robí ho vždy plodným. Ježiš používa vyjadrenie, ktoré jednoducho a jasne vysvetľuje tento prechod: „Ak pšeničné zrno nepadne do zeme a neodumrie, ostane samo. Ale ak odumrie, prinesie veľkú úrodu“ (Jn 12, 24). Akt odumretia zrna je dvojznačný, pretože v rovnakom čase naznačuje koniec niečoho i začiatok ďalšieho. Nazývame ten istý moment smrťou v odumretí a zrodom v kľičení, pretože je to to isté: pred našimi očami vidíme koniec a zároveň sa v tom konci zjavuje nový začiatok.

V tomto zmysle všetky naše zdráhanie voči vstúpeniu do krízy a voči nechaniu sa viesť Duchom Svätým v čase skúšky nás odsudzujú zostať samými a neplodnými a tiež v konflikte. Tým, že sa bránime pred krízou, prekážame dielu Božej milosti, ktorá sa chce prejavíť v nás a prostredníctvom nás. Preto ak určitý realizmus ukazuje naše nedávne dejiny iba ako súčet nie vždy zvládnutých pokušení, škandálov, pádov, hriechov, protikladov, skratov pri vydávaní svedectva, nemáme sa vyľakať. Avšak nemôžeme ani zapierať toto všetko, čo nás a naše komunity poznačilo smrťou a potrebuje to konverziu. Všetko to, čo vychádza zo zla, z protirečení, zo slabostí a z krehkostí a otvorene sa prejavuje, nám ešte viac pripomína potrebu odumrieť istému spôsobu bytia, premýšľania a konania, ktoré neodzrkadľuje evanjelium. Iba ak odumrieme určitejšie mentalite, dokážeme urobiť miesto tej novosti, ktorú neustále podnecuje Duch v srdci Cirkvi. Cirkevní otcovia si boli tohto vedomí a nazývali to „metanoia“.

Za každou krízou je vždy nejaká oprávnená nutnosť aktualizácie obnovy (*aggiornamento*): je krokom vpred. Ak naozaj chceme *aggiornamento*, musíme mať odvahu byť disponibilní v každom smere.

¹ „Vtedy mnohí z jeho učeníkov, čo to počuli, povedali: Tvrdá je táto reč. Kto ju môže počúvať? Keďže Ježiš sám vedel, že jeho učeníci proti tomu šomrú, povedal im: Toto vás pohoršuje?“ (Jn 6, 60 - 61). Ale len vychádzajú z tejto krízy sa môže zrodiť vyznanie viery: „Pane, a ku komu by sme išli? Ty máš slová večného života“ (Jn 6, 68).

Kľúčové slovo pre všetky sociálne oblasti

Generativita: Čo znamená?

Silvia Cataldiová

Na etymologickej úrovni má slovo *generativita* dvojaký pôvod. V latinčine pochádza zo spojenia *gen*, čo je koreň slov *rodič* a *ľudia*, ale je aj základom slov pre *geniálny* a *velkorysý*. V gréčtine odkazuje na sloveso *gignomai*, ktoré znamená *byť, umožniť existovať, uskutočniť*. V tomto zmysle generativita naznačuje otvorenosť voči rôznym formám, v ktorých sa život prejavuje, ako aj podieľať sa na realizácii druhých a celého sveta.

Určite nejde o nový koncept. O generativite hovoril už Platón v *Sympóziu*, pričom činnosť generovania spájal s nesmrteľnosťou, láskou a krásou. Ale až od 50. rokov XX. storočia sa tento výraz stáva ústredným pojmom v humanitno-sociálnych disciplínach.

▲ Generativita ako znamenie zrelosti

V tomto zmysle hlavný príspevok priniesol Erik H. Erikson. Tento psychológ vo svojej knihe *Detstvo a spoločnosť* (1987) analyzuje vzťah medzi osobou a spoločnosťou z hľadiska orientácie na dobro a v expanzívnej a integračnej logike. Podľa Eriksona je ľudská existencia charakterizovaná vzájomne starostlivým vzťahom medzi osobnou a spoločenskou sférou na jednej strane a medzi generáciami na strane druhej. Každá osoba môže rásť prostredníctvom postupného záujmu o druhého a o svet, aby sa z objektu starostlivosti stal poskytovateľ starostlivosti. Generativita preto predstavuje základnú fázu života, pretože je to obdobie, v ktorom sa dospelý jednotlivec slobodne rozhodne prevziať zodpovednosť za „časť“ sveta. V tejto „konkrétnej časti“ sveta však nie je len osamotený človek so svojou špecifickou existenciálnou a pracovnou sférou, v ktorej sa angažuje. Okrem neho je tam prítomná aj

Generativita je kľúčové slovo, ktoré má nielen biologický význam, ale možno ho aplikovať na všetky oblasti ľudského konania od psychológie po sociológiu, od antropológie po ekonómiu. Autorka, docentka sociológie na Univerzite La Sapienza v Ríme, stručne ukazuje, ako sa tento výraz stal ústredným pojmom v sociálnej sfére, a ilustruje niektoré jeho aplikácie.

otvorenosť univerzálnemu horizontu, ktorý je v ňom skrytý. V tomto zmysle byť dospelým pre Eriksona znamená pozitívne odpovedať na volanie života, otvoriť sa generativite nielen v biologickom, ale aj v symbolickom zmysle. Subjekt týmto spôsobom do sveta prináša niečo nové.

▲ Generativita u sociologickom kľúči: Tri etapy

Generativita však nie je dôležitá len pre psychický rast. V poslednom čase našla svoje uplatnenie ako kľúčový pojem aj v sociológii. Hlavný príspevok v tomto zmysle pochádza od Maura Magattiho a Chiary Giaccardiovej, ktorí v roku 2014 publikovali esej so sugestívnym podtitulom: *Manifest pre spoločnosť slobodných*. Títo dvaja talianski sociológovia považujú generativitu za nový spôsob osobného a kolektívneho myslenia a konania, ktorý prezrádza sociálne orientované, tvorivé, spájajúce, produktívne a zodpovedné konanie, schopné pozitívne ovplyvňovať formy výroby, inovácie, bývania, starostlivosti, organizovania, investovania a vnášať tak do nich nový život. Generovať má teda určite aj antropologický význam a môže sa týkať nielen rodinnej sféry, ale aj sféry umeleckej, kultúrnej, podnikateľskej, hospodárskej, politickej a duchovnej.

Podľa Magattiho a Giaccardiovej sa generativita vyznačuje špecifickou dynamikou, ktorá sa prejavuje prostredníctvom troch postojov. Každý z nich má svoje potenciály i riziká.

Privádzať na svet

„Privádzať na svet“ je prvý postoj. Je to obdobie podniknutia niečoho a spočíva vo vytvorení niečoho nového. Hnacou silou tejto fázy je túžba, ktorá podnecuje subjekt k neustálemu hľadaniu, nepokoj, ktorý ho tlačí k tomu, aby sa neuspokojil s realitou takou, aká je. Ak na jednej strane riziko tejto fázy predstavuje narcizmus, to znamená nebezpečenstvo uzavretia sa do seba a postavenia sa do centra tvorby, na druhej strane potenciál tejto fázy predstavuje realizáciu túžby: prostredníctvom túžby subjekt prináša do sveta niečo nové, pôsobí a formuje niečo jedinečné a prekvapujúce, čo tu predtým nebolo.

Postarať sa

Druhým postojom je „vedieť sa postarať“. Môže sa to javiť ako organizovanie niečoho, ale vôbec tomu nemusia chýbať emócie. V skutočnosti je táto fáza charakterizovaná záväzkom sprevádzať a rozvíjať to, čo vzniklo, aby to zakvitlo a pretrvalo v čase. Postarať sa je v skutočnosti forma života, spôsob bytia vo svete a vzťahov k iným. Vďaka tomu, že sa tu predpokladá vzťah s druhým, ide tu o dve základné požiadavky: jednou je *ochota angažovať sa*, ktorá sa premieta do každodennej praxe; druhou je afektívne disponovanie, ktoré sprevádza *pozornosť a empatia*. Preto „vedieť sa postarať“ predstavuje aj hlavný protielik na riziko tejto fázy: na upadnutie iba do technicko-funkcionalistickej logiky, ktorá je typická pre byrokratické postupy, ktoré charakterizuje rast a funkčné organizovanie novej sociálnej reality. Naopak, „vedieť sa postarať“ si vyžaduje neustále hlboké prepájanie emócií, objavenie vlastného poslania a tvorivosť.

Nechat odísť

Posledným postojom generativity je „nechať odísť“. Predstavuje najťažší a najchúlostivejší krok v generatívnom procese, ktorý však umožňuje, aby to, čo bolo prinesené na svet – či už ide o nejaký projekt, podnikanie, alebo skúsenosť –, spoločenstvo prijalo a obľúbilo si, aby patrilo aj iným, aby sa odpútalo aj od samotných autorov, ba dokonca aj od pôvodnej predstavy. Pre iniciátorov to znamená vzdať sa kontroly nad tým, čo vzniklo – ale je to jediný spôsob, ako sprevádzať jeho vývoj a transformáciu.

Sledovaním týchto troch postojov a prekonávaním rizík skrytých v každej fáze, generatívny oblúk umožní pluralitným a tvorivým spôsobom individuálny aj sociálny rast.

▲ Welfare je generatívny alebo degeneratívny?

V poslednom čase sa koncepcia generativity začína uplatňovať aj v oblasti sociálnych politík v zdravotníctve, sociálnej starostlivosti a dôchodkovom zabezpečení. Pochádza to z výskumného a experimentálneho centra nadácie „Emanuela Zancana“ z Padovy, ktoré už viac ako päťdesiat rokov pôsobí v oblasti sociálnej, zdravotnej a vzdelávacej politiky, systémov sociálneho zabezpečenia a osobných služieb. Predseda tejto nadácie Tiziano Vecchiata tvrdí, že generatívny *welfare*¹ povzbudzuje ľudí aktívne sa zapojiť, čím v nich prebudzuje protagonizmus a znásobuje hodnoty.

Aktuálny welfare systém je v skutočnosti založený na troch pilieroch: *asistencializmus*, čiže pasivita osoby, ktorej sa pomáha; *logika výkonu starostlivosti*, ktorá sa často mení na obyčajné poskytnutie služby alebo peňažný dar, transfer; *právny nárok*, ktorý sa často prejavuje iba na individuálnej úrovni. Zdôrazňujúc nedostatočnosť týchto troch aktuálnych pilierov chce generatívny welfare aktivovať prevzatie zodpovednosti zo strany zúčastnených osôb a podporiť vzájomnú solidaritu. Skúsenosti totiž ukazujú, že nie je možné bojovať proti problémom, ako sú chudoba, sociálne vylúčenie či neprispôsobivosť, ak sa tento boj nevedie spoločne s ľuďmi, ktorí týmito problémami trpia, a teda sú ich priami účastníci.

Ako však integrovať schopnosti ľudí bez toho, aby sme ich nahradili? Generatívny welfare posúva človeka poza hranice logiky individualizmu a uznáva mu jeho schopnosť byť účastníkom a darcom zároveň. Generatívny welfare teda povzbudzuje človeka, aby sa nechápal iba ako nositeľ individuálnych práv, ale ako ten/tá, kto tým, že pomáha sám sebe, môže sa dostať do pozície, v ktorej môže pomáhať aj iným. Týmto spôsobom príspevok tých, ktorým sa pomáha, generuje hodnotu pre dobro spoločenstva, posilňuje ich individuálne schopnosti, a tak každému umožňuje vyjadriť svoj generatívny potenciál.

▲ Inovatívny index: Meranie dobrého života

V súčasnosti sa generativitou zaoberajú aj ekonómovia. Práve z tohto hľadiska Leonardo Becchetti predstavil *Ekonomický a sociálny manifest pre generatívnu spoločnosť*. Tento ekonóm tvrdí, že údaje a skúsenosti svedčia o tom, že ľudia sú šťastní, ak sú generatívni, teda ak uvedú do pohybu svoju schopnosť byť užitoční a mať pozitívny vplyv aspoň na nejakého človeka.

Vychádzajúc z tejto myšlienky Becchetti spolu s ekonómami Vittorio Pelligrinom a Luigi Brunim predložil návrh na integráciu opatrení používaných na porovnávanie úrovne blahobytu v národoch a miestnych územiach prostredníctvom nového indexu generativity v činnosti. Index meria blahobyt všetkých aktérov na území (občanov, podnikov, inštitúcií, občianskej spoločnosti) vo vzájomnom vzťahu a je rozdelený do týchto dimenzií: generativita vzťahov, generativita sociálno-ekonomického začlenenia, generativita starostlivosti a generativita občianskej angažovanosti. Výsledky tohto inovatívneho indexu sa v Taliansku zverejňujú už štvrtý rok a umožňujú získať nové poznanie talianskych provincií, čo odráža schopnosť subjektov, inštitúcií a organizácií prispievať k spoločnému dobru.

Záverom možno povedať, že generativita je základným konceptom v sociálnej oblasti, ktorý sa dá využiť v mnohých oblastiach: od spirituality po osobnostný rast, od sociálnych vzťahov po aktívne občianstvo, od ekonomiky po dobrovoľníctvo a dokonca aj vo verejnej politike štátu. Avšak generativita nie je len takzvaným kľúčovým slovom. Ak si ju osvojíme a nebudeme sa báť čeliť jej výzvam, môže priniesť ovocie v mnohých oblastiach ľudskej činnosti. Parafrazujúc knihu Magattiho a Giaccardiovej, môžeme si zaželať: *Generatívni ľudia z celého sveta, spojte sa!*

¹ Slovo *welfare* je podstatné meno pochádzajúce z americkej angličtiny zo slovného spojenia *to fare well* – dobre sa mať, tvoriť stav blahobytu.

Bibliografické odkazy

- H. Arendtová, *The human condition*, University of Chicago Press, Chicago 1958. Tal. preklad *Vita activa. La condizione umana*, Giunti-Bompiani, Florencia 2017.
- L. Becchetti, *Un manifesto economico e sociale per la società generativa, La felicità sostenibile*, 28. októbra 2018, <https://felicità-sostenibile.blogautore.repubblica.it/2018/10/28/un-manifesto-economico-e-sociale-per-la-società-generativa/>
- L. Becchetti, L. Bruni, V. Pelligra, *Classifica generatività in atto*, 2019, <https://benvivere.avvenire.it/1167-2/>
- L. Becchetti, L. Bruni, V. Pelligra, *L'Economia Civile*, príloha v „Avvenire“, 24. septembra 2021.
- M. Bezze, T. Vecchiato, *Conoscere i poveri per affrontare i problemi*, in Fondazione E. Zancan, *Vincere la povertà con un welfare generativo. La lotta alla povertà. Rapporto 2012*, Il Mulino, Bologna 2012.
- P. Cappelletti, *La generatività sociale, un paradigma per ripensare il futuro*, in „Anthropologica. Annuario di studi filosofici“, 2019, str. 167-184.
- R. Cristao, P. De Maina, M. Vasquez Reyes, *Empowerment sociale. Una rassegna e una proposta di integrazione*, in „Nuova Umanità“ č. 237, 2020, str. 33-42.
- H. E. Erikson, *Childhood and Society*, Paladin Grafton Book, Londýn 1987.
- M. Magatti, *Introduction*, in M. Magatti (ed.), *Social Generativity: A Relational Paradigm for Social Change*, Routledge, Londýn 2018, str. 8-16.
- M. Magatti, C. Giaccardiová, *Generativi di tutto il mondo unitevi! Manifesto per la società dei liberi*, Feltrinelli, Miláno 2014.
- L. Mortari, *La pratica dell'aver cura*, Mondadori, Miláno 2006.
- E. Pulcini, *Care of the World: Fear, Responsibility and Justice in the Global Age*, Springer, Londýn 2012.
- T. Vecchiato, *Welfare degenerativo o generativo?*, in Fondazione E. Zancan, *Rigenerare capacità e risorse. La lotta alla povertà. Rapporto 2013*, il Mulino, Bologna 2013.

Reflexie psychológa

Generativita: Ako ju pestovať?

Carlos Gomes Esteves

Ako ľudia máme vnútornú motivačnú silu, ktorá nás poháňa rásť. Každý deň si všímame a sme prekvapení zmenami, ktoré sa dejú nielen okolo nás, ale aj v nás samých a aj v iných ľuďoch, a to tak po fyzickej, ako aj psychickej, sociálnej a duchovnej stránke.

Niektorí psychológovia sa venovali štúdiu rôznych fáz a štádií, ktorými človek prechádza vo svojom raste a vývoji od narodenia na úrovni psychosexuálnej, kognitívnej a psychosociálnej. Hoci sú tieto prístupy rôzne a do veľkej miery sa dopĺňajú, jedným zo spoločných faktorov všetkých je úvaha, že v každej etape musí existovať zásadný vzťah s iným subjektom (človekom alebo Absolútnom), aby bolo možné pochopiť to, čo je špecifické pre každý vývojový moment. Tento postreh je veľmi dôležitý, aby sa zohľadnila kvalita vzťahov pre prítomnosť a budúcnosť človeka. Inými slovami, podľa rôznych autorov vo vzťahu s druhým budujeme a stávame sa sami sebou v dobrom alebo v zlom.

Carlos Gomes Esteves z Argentíny je psychológ, psychoterapeut a ženatý trvalý diakon. V tomto príspevku nám rozpráva o „štádiu“ psychosociálneho vývoja, ktoré možno považovať za „generatívne“ a ktoré vo všeobecnosti zodpovedá najmä dospelosti – avšak človek sa naň pripravuje už v detstve –, pričom zdôrazňuje podmienky, vďaka ktorým toto štádium dokážeme využiť naplno.

▲ Osem štádií psychosociálneho úvoja

Erik H. Erikson, jeden z najväčších psychológov XX. storočia, skúmal a veľmi jasne opísal osem štádií psychosociálneho vývoja, ktorými prechádza život človeka od narodenia až po starobu. Jedno z nich, siedme, nazval „štádium generativity“. Najmä tomuto štádiu sa teraz budeme venovať, pretože o to nám tu ide. Najprv je však potrebné objasniť niekoľko skutočností.

V prvom rade by bolo chybou považovať osem štádií za jasne vymedzené, akoby išlo len o jedno štádium za druhým a v po-

stupnom poradí. Podľa Eriksona sa počas celého života všetci nachádzame vo všetkých štádiách: napríklad od narodenia až po starobu stále prehlbujeme prvé štádium, ktoré súvisí s dôverou.

Myšlienka vývojových štádií počas určitého veku zasa znamená, že v každom z nich je kritické obdobie, v ktorom vo vývoji človeka môžeme napredovať, alebo aj nie, a zároveň aj dosiahnuť nejakú cnosť, alebo aj nie.

▲ Rozvoj starostlivosti a venovaniu sa druhým

Po týchto objasneniach sa zamerajme na generativitu, charakteristickú pre dospelosť, ktorá trvá približne od 35 do 65 rokov života. Táto etapa života je poznačená určitou evolučnou úlohou, s ktorou je spojená aj určitá kríza, ktorú treba vyriešiť pozitívne. Môžeme v nej aj zlyhať, čo v istom zmysle znamená zablokovať náš vývoj a osobné naplnenie.

V tomto veku je úlohou napredovať a stať sa generatívnym, čoho opakom je stagnácia. Cnosťou, ktorá sa z tohto napredovania pomaly vynorí, je starostlivosť a venovanie sa druhým.

Výnosnosť u generatívnych ľudí je stimulovaná bratskou láskou, ktorá súvisí s úprimným záujmom o druhých. Nachádzame ju aj v materstve a otcovstve, vo výchove a v správaní vlastných detí a detí iných, kde – paradoxne – odloženie vlastných túžob umožní prejavenie tej najhlbšej túžby milovať a byť milovaný, ako aj zažiť nevysvetliteľnú, tajomnú a hlbokú plnosť, keď sa človek slobodne rozhodne milovať.

Príkladom generativity je aj hľadanie spoločného dobra, umelecká tvorba v jej mnohých podobách, rozvoj vedy a techniky, tvorivosť v nových myšlienkach pre dobro nových generácií a pod.

▲ Od rizika stagnácie a úpadku k láske ako *charitas*

Niektorí ľudia v tejto úlohe napredovania zlyhávajú, a teda stagnujú; cítia sa rozčarovaní a strácajú nadšenie. Zanedbávajú iných alebo sa o nich iba smutne starajú len z poslušnosti a povinnosti, čím sa uzatvárajú do seba samých a nenachádzajú zmysel života.

Je pravda, že naša spoločnosť a médiá nás často tlačia k individualistickému hľadaniu úspechu a nakoniec nás privedú aj k stagnácii. Avšak nie je to preto, že sme schopní robiť veci, ale stagnácia prichádza preto, že nie sme schopní robiť veci z lásky k iným.

Ak pri generativite dokážeme čeliť tomuto riziku, zrodí sa v nás skúsenosť lásky ako *charitas*, ako schopnosť darovať seba v láske a v práci v prospech druhých. Len ľudská osoba dokáže povedať a realizovať „môžem sa o teba postarať“.

Všetci ľudia môžu vždy, aj uprostred nepriaznivých okolností, rozvíjať svoju generativitu. Je dôležité mať pohľad plný dôvery a nádeje, podporovať samostatnosť a iniciatívu rozpoznávaním a napomáhaním objavovať schopnosti a zručnosti, byť pozorný k druhému tým, že bez strachu mu/jej ukážeme, kým je a kým sa stáva.

▲ Všetko má zmysel vo vzťahu k druhému človeku, ktorého treba milovať

Pred niekoľkými rokmi, keď som na stanici čakal priateľa, vlak o 23.35 mal meškanie a prišiel až o 5.30 ráno. Vtedy som zažil niečo, čo ma silne prekvapilo a čo si pamätám dodnes: nadržanom začali prichádzať mestské vlaky plné ľudí a z nočného ticha sa stanica zrazu naplnila ženami a mužmi, ktorí sa ponáhľali na svoje pracoviská. Silne mnou zatriaslo, keď som si uvedomil, že táto scéna sa opakuje každý deň, a ja som sa pýtal seba samého, aký zmysel má toto všetko, toľká námaha a toľko obetí.

Začal som si predstavovať, že okolo každého z týchto ľudí existujú ďalší ľudia, ich vlastná rodina, deti, manžel, manželka, nejaká úloha; čo určite podnecovalo ich entuziazmus, povzbudzovalo ich nasadenie, ich nádej – všetko to teda malo zmysel vo vzťahu k druhému, ktorého bolo treba milovať, o ktorého sa bolo treba postarať.

Ako som už povedal, aj generativita má svoj vlastný vývoj, a tak ako všetko v ľudskej osobe, aj ona potrebuje čas a primeraný kontext, akoby priaznivý ekosystém, aby mohla postupne rásť v priebehu celého života človeka. Myslím predovšetkým na kvalitu rodinných väzieb, na zodpovednosť v občianskom a cirkevnom spoločenstve, na poskytovanie základných materiálnych, sociálno-kultúrnych a citových príspevkov, ktoré plodu a neskôr novorodencovi umožnia prežívať postupné a rozhodujúce etapy jeho vývoja. Vďaka osvojovaniu si a posilňovaniu motivácie bude môcť neskôr dosiahnuť nové úspechy, nové možnosti premeny. Nedostatok týchto príspevkov bude nielen brzdiť *kontinuitu*, ktorou je život, ale bude tiež vytvárať utkvelé myšlienky a stagnáciu, čo spôsobí infantilnú kontamináciu života dospelých.

Keď hovoríme o generativite v jej počiatočnom stave, je normálne a predvídateľné, že dieťa sa môže spočiatku správať pred svojimi rodičmi a dospelými tak, aby zodpovedalo ich požiadavkám a nárokom. Určite tak bude robiť, aby získalo prospech a istotu, že ho milujú, a podriadi sa ich želaniam. Správanie dieťaťa teda vyplýva z jeho egocentrizmu. Neskôr ho prekoná – ak bude mať potrebné podmienky na to, aby postupne a čoraz viac objavovalo prítomnosť druhého. Ak sa tento proces neuskutoční, nastane určitá stagnácia, ktorá – napríklad – u dospelého človeka vyústi do egocentrického správania, do túžby stále nafukovať vlastné ego.

▲ Podmienky podporujúce generativitu

Tu je niekoľko podmienok, ktoré pomáhajú generativite:

1. *Prekročiť zdanlivé* – mať cháповý, a nie očividne odsudzujúci pohľad, aby sme boli schopní objaviť, čo chýba, a ponúknuť to: dôvera, počúvanie, vedieť prijať iniciatívu a pod.
2. *Mať ducha spoločenstva* – pomôže to prekonať strach zo slobody a z transparentnosti a objaviť nenahraditeľnú hodnotu každého človeka.
3. Generativita je ovocím vzťahu. Musíme preto podporovať – v tvorivom kruhu – dynamiku *prechodu od „ja“ k „my“ a od „my“ k hlbšiemu objaveniu „ja“*. To znamená,

že nestačí len prejsť od „ja“ k „my“, ale je potrebné zapojiť sa aj do prechodu od „my“ k „ja“ v spoločnom permanentnom „tanci“, otvorenom nevyčerpatel'nému a nepochopiteľ'nému tajomstvu, ktoré nás presahuje. Bez tejto „smrti“ a bez tohto nového získania „ja“ z „my“ bude ego pokračovať vo svojom sterilnom a negeneratívnom pochode vo svojej rafinovanej snahe o nadvládu a moc. Naopak, vďaka postupnému oslobodzovaniu sa od ega sa postupne prejaví vlastné hlbšie „ja“, ktoré nájde hlavnú istotu v tom, že sa zbaví istôt, a životne sa naplno realizuje tým, že bude odumierať egoizmu.

4. V jednotlivých etapách života pozorovať a prijať *dar staroby*, ktorá hľadá na Ježiša, a pri kontemplácii jeho ľudskosti začať chápať, že všetko, čo bolo generované počas života, dosiahne svoju maximálnu generatívnu plodnosť vtedy, keď zomrie z lásky.
5. *Prekonať individualizmus* – individualizmu je vlastná „ilúzia pravdy“, preto ho treba prekonať. Pravda je buď vzťahová, alebo nie je pravdivá. Generativita nekorení v povinnosti ani v moci. Pre veriaceho človeka vychádza zo stretnutia s Bohom, lepšie povedané zo stretnutia s Bohom v druhom človeku.
6. Je dôležité, aby láska nebola stanovená zmluvou, a už vôbec nie zredukovaná na jednoduchú zmluvu príjemného spolužitia medzi ľuďmi. Láska musí byť *skúsenosťou podstaty existencie druhého*, a to v rámci vzájomného darovania sa.
7. *Pestovať pokoru* – byť oslobodený od exhibicionizmu a individuálneho i kolektívneho sebaopráčovania.
8. Uznať druhého nielen v tom, v čom je mi podobný, ale odvážiť sa *spoznať druhého v jeho odlišnosti*, nesnažiť sa hľadať v druhom potvrdenie seba.
9. *Oslobodiť sa od násilného „musíš byť.../musíš sa prispôbiť...“* – na spoločnej generatívnej ceste, ktorá dáva zmysel slobodnému rozhodovaniu sa, takéto slovné násilie bráni slobode hľadania a objavovania. Preto rast v generativite prechádza od „povinnosti milovať“ k postupnému „objavovaniu hlbkej túžby milovať a postarať sa“.

Naliehavá potreba v aktuálnej zmene epochy

Kultúrna a pastoračná generativita

Jesús Morán

Stať sa generatívnymi znamená osvojiť si perspektívu darovania seba samých, druhého postaviť do centra záujmu. Ak sa tento princíp dá uplatniť v najrôznejších spoločenských a kultúrnych sférach, v evanjelizácii to znamená prejsť od mentality kvantitatívnej a rámcujúcej¹ k prístupu, ktorý oslovuje ľudí na existenciálnych križovatkách ich života a nadväzuje s nimi vzťahy plné zmyslu a schopné ich premeniť. O tom nám tu píše spoluprezident Hnutia fokoláre, pričom sa opiera o najnovšie poznatky sociológie a pastoračnej teológie.

Generativita sa čoraz viac stáva charakteristikou tejto „zmeny epochy“, na ktorú upozornil pápež František. Jedna publikácia spred niekoľkých rokov² poukazuje na generativitu ako na novú sociologickú a antropologickú kategóriu, ktorá predstavuje základ spoločnosti skutočne slobodných žien a mužov. Generatívna osobnosť – uvádzajú autori – je osobnosť, ktorej sa „darí rozšíriť spektrum svojho pôsobenia tak v časovom meradle – neexistuje len tu a teraz, ale aj predtým a potom –, ako aj v priestorovom meradle – neexistuje len v okruhu vlastných rodinných príslušníkov a mikrosvete jej vlastnej spolupatričnosti, ale existuje aj s inými ľuďmi a na iných cestách, ku ktorým obracia svoju pozornosť. Generatívna osobnosť, ktorá sa cíti povolaná prispieť k realite, čo ju obklopuje, prispieva k tomu, aby oná realita bola krajšia a prívetivejšia. A keďže je schopná vložiť svoju slobodu do hry mimo seba samej, stáva sa schopnou „generovať“³.

Ide teda o proces „oslobodenia slobody“ prostredníctvom nového spôsobu uplatňovania slobody, čím sa osoba stáva generatívnou, čiže darcom (*givers*)⁴. Táto perspektíva naznačuje štyri generatívne postoje: *túžiť, rodiť, postarať sa, nechať odísť*. Tieto postoje sa následne konkrétne uplatnia v kultúrnej, sociálnej, ekonomickej a politickej sfére. Preto autori knihy vyzývajú: „Generatívni ľudia celého sveta, spojte sa!“, aby sa tak dosiahol vznik „nového historického subjektu“, čiže „spoločnosti slobodných“.

▲ Pastорácia gestácie

Ako nachádzame v rôznych príspevkoch autorov, ako sú P. Bacq, Ch. Theobald a A. Fosson, aj v oblasti pastорácie sa čoraz viac hovorí o *pastорácii očakávania narodenia* (pastорácia gestácie). Nie je to *nový* model pastорácie, ale spôsob, ako sa vrátiť k samotnému princípu evanjelizačného pôsobenia, ktorý generuje k viere tým, že si berie k srdcu predovšetkým ľudí v ich konkrétnom kontexte a snaží sa pochopiť ich otázky a možnosti ohlasovania samotného evanjelia⁵. Gestačná alebo generatívna pastорácia sa líši od pastорácie rámcovania, triedenia, ktorá charakterizuje život Cirkvi už mnoho rokov. V rámcujúcom prístupe sa plodnosť pastорácie meria podľa kvantitatívnych kritérií: koľko krstov, koľko svätých prijímaní, koľko manželstiev. Dnes sa tento prístup dostal do hlbkej krízy. Nielenže počty dramaticky klesli, ale zistilo sa, že rast cirkevných organizácií založený na počte prijatých sviatostí v žiadnom prípade neznamená, že Ježišovo poslanstvo zmenilo životy ľudí a okolitej spoločnosti.

Naopak, generatívna pastорácia sa snaží aktualizovať prístup, ktorý mal Ježiš k ľuďom, ktorí sa na neho obracali. Ježiš totiž vždy nadväzoval vzťah, ktorý bol pre partnera rozhovoru hodnotný, intenzívny a zmysluplný, premieňal a nehľadel na výsledky. Nejde o to, aby sme odmietli sviatosťnú pastорáciu – tá je a vždy zostane podstatná –, ale aby sme ju zakorenili v živom stretnutí s Ježišom.

To si, samozrejme, vyžaduje zblížovanie, blízkosť a sprevádzanie. V tomto zmysle je generatívna pastорácia vždy pastорáciou, ktorá vychádza. Vychádza v ústrety najmä ľuďom na existenciálnych križovatkách, čo predstavujú silné a kritické momenty života, ako je napríklad strata blízkej osoby alebo zamestnania, zlyhanie či vykonanie životnej voľby pre budúcnosť.

Generatívna pastорácia vedie k novému myslieniu, ktoré je predzvesťou prekvapivých výsledkov a ktoré sa prejavuje ako: „Skutok, v ktorom sa ľudská bytosť otvára – v jednote všetkých svojich zložiek – a osvojuje si tak postoj prijatia a sebadarovania. Vedieť pozitívne prijať veľké more bytia; vedieť pozitívne darovať seba jeho nesmiernym vodám. Ide o postoj vyjdenia z intimity, z tajnosti, aby ľudská bytosť bola naplno sama sebou. Toto otvorenie sa, ktoré je ozajstným myslením, je v skutočnosti tvorivé, generatívne: vyjadří sa v slove, v ktorom myšlienka vychádza akoby sama zo seba, ticho plné svetla, aby sa stala realitou, aby získala formu: stáva sa tak ‚poznáním‘.“⁶

▲ Generativita a uzájomnosť

Generatívna pastорácia sa začína od najmenšieho a otvára sa do nekonečna. Stavia dom pre ľudstvo, začínajúc v mnohých domoch. Je teda domácou pastорáciou, ale zároveň aj ekumenickou. A keďže je generatívna, je aj materská a mariánska.

Pápež František často hovorí o „kultúre nehy“ a „kultúre stretnutia“. Povedal tiež, že „blízkosť je Boží štýl“. Tieto výrazy sú oveľa viac než len lacné slogany. Naopak, treba ich uchopiť v celej ich hĺbke. Nežnosť v skutočnosti znamená prijať výzvu telesnosti druhého človeka, ktorý často trpí a potrebuje konkrétnu lásku. Stretnúť sa znamená, že generati-

vita je vždy vzájomná a vzájomnosť je vždy generatívna. A napokon blízkosť otvára horizont univerzálneho bratstva, pretože poukazuje na to, čo nás spája ako ľudské bytosti.

Generatívna kultúra sa diktatúre „politckej korektnosti“ často javí ako nesympatická. Vždy ma prekvapovalo, ako by sme si mohli predstaviť bratskú spoločnosť bez otcov a matiek. Nedostatok biologickej generativity v ekonomicky rozvinutých spoločnostiach prekvapuje. V čase exodu Hebrejov bolo hrozbou pre egyptského faraóna to, že Hebreji mali veľa detí. Hebreji boli generatívni. Prečo? Prečo mali pocit, že sú Bohom požehnaným ľuďom? Treba si uvedomiť, že všetko so všetkým súvisí. Dnešné sekularizované spoločnosti sú menej biologicky generatívne a zároveň sú aj viac individualistické.

Generativita, spoločenstvo, stretnutie, blízkosť, vzájomnosť: to sú niektoré základné kategórie typické pre túto zmenu epochy. Pomáhajú Cirkvi znovu objaviť svoje poslanie vo svete, nakoľko ju pozývajú viac prehĺbiť to tajomstvo, ktoré v nej prebýva.

¹ *Inquadrare* nielen v zmysle zarámovať, dať do rámca, ale aj triediť, zaradiť do príslušnej skupiny, zaškatuľkovať (pozn. ed).

² M. Magatti, C. Giaccardiová, *Generativi di tutto il mondo unitevi! Manifesto per la società dei liberi*, Feltrinelli, Miláno 2014. Ide o štúdiu z oblasti sociológie a sociálnej psychológie z pohľadu dejín slobody.

³ *Tamtiež*, str. 40.

⁴ Porovnaj *tamtiež*, str. 9 – 28.

⁵ Porovnaj P. Bacq, C. Theobald (ed.), *Una nueva oportunidad para el evangelio. Hacia una pastoral del engendramiento*, Desclée de Brouwer, Bilbao 2011. Porovnaj aj článok Ch. Henneckeho na s. 17 tohto čísla časopisu *Ekklesia*.

⁶ G. M. Zanghi, *Leggendo un carisma. Chiara Lubich e la cultura*, Città Nuova, Rím 2015, str. 62.

Pastoral d'engendrement: Cesta pre budúcnosť Cirkvi

Nechat' klíčiť vieru

Christian
Hennecke

Tak ako prechádza zmenami súčasná spoločnosť, kultúra a Cirkev, tak prechádza hlbokou premenou aj pastorácia. A práve v tejto oblasti nič nie je tak veľmi potrebné ako zmena paradigmy: od „jednosmerného“ odovzdávania viery k spoločnému objavovaniu viery v plnom súlade so synodálnym štýlom Cirkvi.

Pri bližšom pohľade však nejde o inováciu, ale skôr o úmysel znovu začať od Ježišovho štýlu a od skúsenosti prvých kresťanov. V tomto zmysle, ako na to poukazuje aj J. M. Morán vo svojom článku na s. 14 tohto čísla časopisu *Ekklesía*, niektorí francúzsky hovoriaci teológovia už približne dvadsať rokov hovoria o „pastoral d'engendrement“, čiže o generatívnej pastorácii. V tomto článku ju podrobne rozvádza vedúci Komisie pre pastoráciu diecézy Hildesheim (Nemecko).

„Lebo z boku Krista zosnulého na kríži sa zrodilo obdivuhodné tajomstvo celej Cirkvi“ – takto hovorí Druhý vatikánsky koncil v konštitúcii *Sacrosanctum Concilium*, odvolávajúc sa na teológiu veľkého biskupa a teológa svätého Augustína (SC 5). V centre pozornosti tohto dokumentu o liturgii je veľkonočné tajomstvo s jeho radikálnym a existenciálnym dynamizmom smrti a zmŕtvychvstania: Cirkev sa „rodí“ z tohto tajomstva! Nie náhodou už svätý Pavol v *Liste Rimanom* vyjadril dynamiku cesty človeka a stvorenia ako proces zrodzenia sa k novej dimenzii vykúpeného života.

Základom generatívnej pastorácie, ktorá sa už 20 rokov rozvíja najmä v Cirkvi vo Francúzsku a ktorú by sme tu chceli objasniť, je práve toto radikálne a hlboké *veľkonočné vedomie* existencie Cirkvi, ktoré sa v dejinách prejavuje ako *umieranie a znovuzrodenie* samotnej Cirkvi. A práve to je východiskom pre generatívnu pastoráciu.

▲ Nová situácia

Koniec kresťanskej éry

Situácia Cirkvi a katolicizmu vo Francúzsku odhaľuje koniec *kresťanskej éry*, ktorú možno v súčasnosti pozorovať v celej Európe. Zatiaľ čo napríklad Cirkev v Nemecku má veľa zdrojov, vďaka čomu sa stále dokáže prezentovať ako Cirkev ľudu; a zatiaľ čo Cirkev v Taliansku sa síce rozvíjala v odlišných podmienkach, ale tiež sa chápe ako Cirkev ľudu, vo Francúzsku sme svedkami – prinajmenšom od konca druhej svetovej vojny – rozpadu minulej cirkevnej štruktúry. Už vtedy sa totiž začalo hovoriť o Francúzsku ako o „krajine misií“.

Nové typy kresťanov: Pútnici a konvertiti

Toto konštatovanie rezonuje aj vo výskumoch sociologičky Danièle Hervieu-Légerovej, ktorá začiatkom roku 2000 konštatovala, že klasický typ katolíckeho kresťana v týchto krajinách už takmer neexistuje: *praktizujúci* kresťan už nie je normou, ale malou menšinou. To však neznamená, že by kresťanstvo vymrelo. Skôr sa tým myslí to, že kresťanstvo sa znovu zrodilo v iných, nových podobách: jednak v podobe *pútnikov*, ľudí hľadajúcich zmysel života, ktorých možno nájsť napríklad na veľkých podujatiach, ako sú Svetové dni mládeže, Svätajakubská cesta do Compostely alebo v Taizé; a jednak v podobe *konvertitov*, ako francúzska teologička nazýva skupinu tých, ktorí sa na základe hlbokej náboženskej, ba až mystickej skúsenosti rozhodli nasledovať Ježiša. V súvislosti s koncom éry Cirkvi ľudu v týchto krajinách sa vynára otázka, čo môže táto nová situácia znamenať pre pastoračnú činnosť.

Od rámcujúcej pastorácie k pastorácii prijatia a ponuky

Belgický teológ Philippe Bacq, SJ, opisuje a rozlišuje rôzne pastoračné rozmery a prístupy. Klasický pastoračný prístup má charakter *pastorale d'encadrement*: myslí sa tým klasická farská pastorácia, ktorá sa odvíja od kléru, čiže v každej obci a v každej farnosti pôsobí kňaz a jeho spoločenstvo. V takejto pastorácii sa kresťanská viera odovzdáva ďalším generáciám takmer automaticky: sviatosti sú zabezpečené a dostávajú sa „ku každému“, pretože existuje sociálna štruktúra, ktorá obklopuje ľudí a zahŕňa určitú „kontrolu“, čím sa darí udržať určitú normatívnu cirkevnú prax.

Tento inštitucionálny obraz Cirkvi však už dávno nezodpovedá tomu, čo ľudia v krajinách západnej Európy prežívajú. Z toho vyplýva myšlienka pastorácie blízkosti a prijatia (*pastorale d'accueil*): ide o zabezpečenie prítomnosti na rôznych miestach, byť nablízku pri výzvach, radoostiach a obavách, nádejach a utrpeniach ľudí, aj keď sa môže zdať, že tým Cirkev podstupuje riziko oslabenia ohlasovania evanjelia.

Preto Cirkev vo Francúzku – s veľkým ohlasom v Cirkvách vo viacerých európskych krajinách – vyvinula takzvanú pastoráciu ponuky (*proposer la foi*). Takáto pastorácia je otvorená dnešnej pluralitnej spoločnosti. Snaží sa ohlasovať a ponúkať kresťanskú vieru rýdzim svedectvom a výkladom *autentickej viery* a v dialógu so všetkými. Tento dialóg o viere a radostnej zvesti sa snaží viesť *novým jazykom*.

▲ **Generatívna pastorácia – nový štýl pastorácie**

Všetky tieto prístupy však musia čeliť jednej výzve, ktorú možno nazvať kríza nerovnováhy: Cirkev v nich totiž stojí *pred ľuďmi*, čo znamená, že je tu určitá nesúmernosť medzi tými, ktorí vieru „ohlasujú“, a tými, ktorí by mali vieru „prijatú“. A práve tento postoj Cirkvi sa v posledných rokoch spochybňuje.

Spoločné prehlbovanie Božieho slova

Nový prístup, ktorý sa ukazuje, vyrastá z dlhodobých skúseností. V období tesne po Druhom vatikánskom koncile teológovia ako Edouard Pousset, SJ, a iní čítavali Bibliu počas letných mesiacoch s tými, ktorí mali o to záujem. Dynamika tohto spoločného čítania viedla k zrodu spoločenstiev, ktoré umožnili nevídanú skúsenosť prehĺbenia sa v zámere Písma a umožnili nanovo prejať kresťanskú vieru, ako to bolo na jej počiatku.

To je aj východisko známeho francúzskeho systematického teológa Christophu Theobalda: spoločné čítanie Biblie kresťanov a nekresťanov vytvára spoločenstvo a otvára nové cesty, ako sa stať kresťanmi. Prekonáva sa tým odstup medzi tými, ktorí „poznajú“ a ohlasujú vieru, a tými, ktorí by mali vieru „prijatú“.

Generatívna pastorácia teda odráža skúsenosť emauzských učeníkov: v spoločnom načúvaní a spoločnom prežívaní nádejí a prehier sa rodí nová skutočnosť, vďaka ktorej „uprostred všetkých zhromaždených“ vyrastie nové spoločenstvo, svetlo a inšpirácia.

Dôraz na vzájomnosť vzťahov

Teológovia ako Philipp Bacq, Christoph Theobald a Jean Marie Donegani vysvetľujú, ako tento prístup kladie dôraz na vzájomnosť vzťahov: pastorácia totiž predpokladá a vytvára priestor pre spoločenstvo. Pri vzájomnom načúvaní nie je zámerom „naučiť“, ako byť kresťanom, ale podporiť proces osobnostného rastu a vlastnej identity človeka, aby každý mohol napredovať na svojej vlastnej ceste viery. Christoph Theobald pripomína, že takéto zameranie sa na vlastnú cestu každého človeka predpokladá „radikálnu nezáujatosť cirkevnej inštitúcie o uplatnenie seba“: cieľom nie je „robiť nových kresťanov“ ani vytvárať nové skupiny či oživovať farské spoločenstvá, ale zhromaždiť sa, aby si každá osoba v interakcii s druhými našla svoju vlastnú cestu a svoju vlastnú identitu.

▲ Ako Ježiš vytváral vzťahy s ľuďmi

Táto „nezaujatosť“ zodpovedá vášnivému záujmu o ľudí dnešnej doby a o mysteriózne cesty, akými ich Boh vedie. Vďaka tejto inšpirácii generatívna pastorácia vyrastá z čítania Písma novým spôsobom a umožňuje „zachytiť“ spôsob, akým Ježiš vytváral vzťahy s ľuďmi svojej doby.

Christoph Theobald rozlišuje medzi rôznymi skupinami ľudí: *muži a ženy blahoslavenstiev* sú tí, ktorí svojím životom, láskou a vzťahmi s druhými svedčia o prítomnosti Božieho kráľovstva vo svojom živote, avšak ešte bez toho, aby boli Kristovými učeníkmi. Ak však Kristovo evanjelium vstúpi do života nejakého človeka, tam môže dôjsť k stretnutiu s Bohom, z ktorého sa zrodí túžba stať sa apoštolom radostnej zvesti. To však nebolo Ježišovou prvoradou starosťou a nie je to ani starosťou generatívnej pastorácie.

Ježiš sa zameral na vzťah s každým človekom: najprv pomohol uvedomiť si vlastnú vieru („tvoja viera ťa zachránila“) a potom vytvoril hlboké spoločenstvo, vďaka ktorému sa otvorili nové cesty a nové horizonty života: uzdravenie, oslobodenie, plnosť života.

V centre pozornosti generatívnej pastorácie je teda *vzťahovosť*, priestor „uprostred“ zúčastnených. Všade tam, kde sa uskutočňuje evanjelium medzi ľuďmi, môže sa vytvoriť nové spoločenstvo, môže vyrásť nový život – a môže sa tam zrodiť aj Cirkev.

Christoph Theobald teda vidí znovuzrodenie aktuálnej Cirkvi ako „milosť-ktorá-sa-uskutočňuje“ (a nielen prijíma). Myslí tým Cirkev, ktorá vyrastá zo stretnutí a skutočného spoločenstva medzi ľuďmi. Nie je to teda výsledok pastoračnej stratégie, ale vnímanie krehkého pocitu životného prekvapenia a prekvapujúceho daru spoločenstva. Zrod viery uprostred života mužov a žien našej doby preto predpokladá štýl kresťanstva, ktoré sa nezištne otvára druhým a snaží sa spolu s nimi znovu spoznávať evanjelium a jeho svetlo.

▲ Ako na počiatku kresťanstva

Je teda pochopiteľné, ako Theobald poznamenáva, že dnešná doba sa viac podobá – čo sa týka kresťanskej a cirkevnej existencie – skúsenosti na počiatku kresťanstva, tomu dobrodružnému príbehu, ktorý nám rozprávajú *Skutky apoštolov*. Cirkev nie je ako *niečo dané*, ale je *v procese uskutočňovania*, vzniká a rodí sa v najrozmanitejších skúsenostiach spoločenstva medzi kresťanmi a mužmi a ženami dneška, medzi *ľuďmi blahoslavenstiev*, ktorí už istým spôsobom žijú dobrú novinu.

Tento pastoračný prístup teda nanovo formuluje kresťanskú tradíciu, a to *na základe skúsenosti žitého spoločenstva*. A tiež chápe inštitúciu v novom svetle: miestna cirkev a farnosť už nie sú priestorom komunít, v ktorom sú všetci zaškatuľkovaní, ale skôr priestorom, ktorý umožňuje *viacrozmerné stretanie sa ľudí s evanjeliom* a otvára cestu pre zrod nových ciest a spôsobov bytia Cirkvi v súčasnosti.

Rozhovor so zakladateľkou spoločenstva „Nové horizonty“

Ponúkať všetkým sviežosť evanjelia

Rozhovor
s Chiarou
Amiranteovou

Pred tridsiatimi rokmi sa Chiara Amiranteová ako mladá žena nechala osloviť bolesťou mladých ľudí zničených peklom závislosti, zločinu a zúfalstva, ktorých stretávala v priestoroch rímskej železničnej stanice Termini. Začala ich počúvať, venovala im čas a lásku, snažila sa k nim priblížiť, konkrétne reagovala na ich utrpenie a zapájala do toho dobrodružstva čoraz viac ľudí. Vzniklo tak spoločenstvo „Nové horizonty“, ktoré je dnes rozšírené vo viacerých krajinách. Z *nočného ľudu*, povedala Chiara na Vatikánskom sympóziu o kňazstve (17. – 19. februára 2022), sa zrodil *nový vzkriesený ľud*. Rozprávali sme sa s ňou na tému *generativity* kresťanských spoločenstiev.

Prinášať svetlo Božej lásky tým, ktorí zakúsili temnotu zúfalstva, zostupovať do podsvetia mnohých mladých ľudí, ktorí žijú so smrťou v duši, a odtiaľ vydávať svedectvo o plnosti radosti zmŕtvychvstalého Krista, jedinej radosti, ktorá je schopná oslobodiť človeka z mnohých pekelných väzení dneška – to je charizma Chiary Amiranteovej, ktorá inšpiruje spiritualitu a dielo jej komunity. Ešte bývala Pápežská rada pre laikov podpísala 8. decembra 2010 dekrét, ktorým schválila štatút *Nových horizontov* a uznala toto spoločenstvo ako súkromné medzinárodné združenie veriacich. *Nové horizonty* odvtedy stále viac rastú a ich svedectvo je stále silnejšie. Chiary sme sa opýtali, ako z pohľadu takejto charizmatickej skúsenosti chápu bežnú pastoráciu.

▲ Kritické faktory u kresťanských spoločenstvách

V mnohých kresťanských spoločenstvách sme svedkami oslabenia života a jeho svedectva: odliv mladých ľudí, slabý dosah na prostredie, málo povolání... Čo je podľa teba príčinou takéhoto úpadku cirkeoného života?

„Aj dnes sa kňazstvo – tak som sa vyjadrila na sympóziu vo Vatikáne – stotožňuje s jeho ministeriálnou formou, zatiaľ čo sa jeho krstnej forme nedarí nájsť si svoje správne miesto vo vedomí a v praxi našich kresťanských spoločenstiev. Nezriedka sa potom stáva, že napĺňanie krstného kňazstva sa zredukuje na klerikalizáciu laikov, čím sa zníži ich úloha a deformuje ich podstata.“

Toto je dôvod, prečo – ako často hovorí pápež František – sme svedkami veľmi škodlivých prejavov v mnohých kresťanských spoločenstvách, ktorých krízu všetci vidíme: spoločenstvá už nie sú viac schopné ohlasovať a sprostredkovať skú-

senosť stretnutia so vzkrieseným Kristom, zostávajú len pri rôznych prejavoch kultu a obradov, ktoré sú nielen pre mnohých ľudí už nezrozumiteľné, ale opakujú sa čoraz sterilnejším spôsobom. Nespokojní, smutní veriaci prejavujú svoje zjavné ľudské slabosti frustráciami, malichernými bojmi o moc, v rôznych formách závidi a žiarlivosti, čo potom zablokuje každý malý výhonok novosti. Preto sa bežne stáva, že slobodní a kompetentní ľudia, úprimne túžiaci podieľať sa na živote spoločenstva, sú odsúvaní na vedľajšiu koľaj alebo sami sa odvrátia, pretože cítia sklamanie a zatripknosť. Vedie to k postupnému kultúrnemu a pastoračnému ochudobneniu, čo sa ospravedľňuje slovami „vždy sa to tak robilo“ alebo „ved' ľuďom sa to tak páči“.

Problémom je aj určitý typ „farského“ jazyka, ktorý je už zastaraný a často dnešným ľuďom nič nehovorí. Okrem toho je tu zjavná *kríza dôveryhodnosti*, ktorá vznikla zo škandálov, z pokrytectva, zo zlého hospodárenia s materiálnymi a duchovnými dobrami a ktorá postihla mnohé cirkevné spoločenstvá. Z tohto dôvodu je naliehavé vypracovať novú identitu kresťana, ktorá by vychádzala práve z krstu.

▲ Božia láska plodí neopísateľnú radosť

„Nové horizonty“ zažili v posledných rokoch veľký rozvoj. V čom spočíva „tajomstvo“ tejto generativity?

V dobrodružnom prijímaní *nočného ľudu*, ktorému ponúkame evanjelium s jeho božskou sviežosťou ukrytou v jeho Slove; v rozhodnej ochote realizovať toto Slovo po tom, čo každé ráno nad ním rozjímame; v objavení neustálej modlitby srdca, ktorá je pre nás ako dych duše a súzvuk našich sŕdc so srdcom nášho Učiteľa; v konkrétnosti vzájomnej lásky, ktorá spočíva v na-

čúvaní, vo vzájomnej pomoci pri hľadaní pravdy a milosrdenstva. Toto sú ideály, ktoré nás viedli počas týchto rokov a ktoré sa prejavujú jasnou a živou radosťou, čo si ľudia hneď všimnú, keď prídu do našich komunit.

Každý deň objavujeme, že iba nekonečná Božia láska, láska, ktorá na seba berie všetko naše utrpenie, všetku našu bolesť, ktorá si osvojuje každý náš výkrik, táto láska, ktorá sa prejavuje konkrétnymi gestami v láske našich bratov a sestier, v nás vyvoláva radosť, ktorá naplňa naše dni a náš život. Táto radosť, toto vnútorné oslobodenie vyvoláva v mnohých ľuďoch, ktorí sa s nami stretnú, hlbokú túžbu až do takej miery, že si želajú zostať s nami v kontakte a vydať sa po rovnakej ceste.

▲ Svet u nás potrebuje vidieť Kristovou radosťou a pokojom

Keď premýšľaš o živote farností a spoločenstiev zasväteného života, na čo by sme sa podľa vašich skúseností mali zamerať, aby boli generatívne?

Evanjelizovať je naše povolanie a je to naliehavá potreba našej doby: beda nám, ak nebudeme vydávať evanjeliové svedectvo! Veď práve to, o čom svedčíme, môže iných priviesť zo smrti do života. Je veľmi potrebné osloviť mladých ľudí, nech sú kdekoľvek, a mať na pamäti, že dnes viac ako kedykoľvek predtým mladí ľudia potrebujú svedkov, ktorí vedia so srdcom naplneným radosťou a nákazlivým nadšením svedčiť o zázrakoch, ktoré urobil Pán. Svet zomiera pre nedostatok lásky. Je nevyhnutné, aby sme vynaložili veľké úsilie na mocné ohlasovanie Pravdy tým, ktorí lásku nepoznajú, a priniesli im náruč milosrdenstva a nehy Toho, ktorý nás tak šialene miloval.

Dnes svetu netreba hovoriť, že Kristus je radosť. Ľudia dnes *potrebujú vidieť v твоjich očiach*, vo všetkom, čo robíš, prekypujúcu radosť *vzkrieseného Krista*. Nepotrebujú, aby sa im hovorilo, že Kristus je pokoj, ale musia sa *dotknúť pokoja v tvojom srdci*, ktorý odoláva všetkým a aj najstrašnejším skúškam. Potrebujú zazrieť túto Lásku v *tvojom pohľade*, v *tvojom objatí*, v *tvojej nežnosti*. Preto je nanajvýš potrebné, aby v našich kresťanských spoločenstvách prekvitala radosť ako konštitutívna vlastnosť kresťanského povolania.

Falošným prorokom, ktorí vynakladajú veľké úsilie na šírenie svojich lží o smrti, musíme čeliť silnou schopnosťou využívať *médiá* a nové technológie, aby sme oslovili čo najviac ľudí.

Rovnako je urgentné podnecovať novú a integrálnu formáciu kresťanských laikov, aby ich urobila schopnými *hlbšie načúvať tichému volaniu* nových chudobných, ktorí sú obeťami zvodných lákaní zla, a aby boli schopní odpovedať láskou, ktorá vie prijať utrpenie tých, ktorí sa ocitli v ťažkostiach, a ktorá ich vie sprevádzať.

Predovšetkým sa však musíme upriamiť na vytvorenie ľudí, ktorí sú beznádejne zamilovaní do Boha, zapálení ohňom Ducha Svätého, zakorenení v evanjeliu, ktorí vedia oživiť tú nostalgiu po nebi, prítomnú v srdci každého človeka. Potrebujeme dôveryhodných pastierov a kresťanov, ktorí sú po stretnutí so vzkrieseným Kristom hlboko a radikálne obnovení a žijú v čoraz hlbšej intimite s Tým, ktorý je Láska. Len takíto vedia, ako pomôcť ľuďom znovu objaviť krásu kresťanského života. Ak sa nebudeme usilovať o *svätosť*, budeme mimo Božej vôle!

▲ Za uzdravenie srdca

V kontakte s mnohými ľuďmi zranenými životnými peripetiami, a najmä s mladými ľuďmi, si v posledných rokoch vyvinula originálnu cestu uzdravenia srdca. Hovoríš o tom vo svojej nedávnej knihe Vnútorňý pokoj, ktorá otvára edíciu o téme Spiritherapy. Mohla by si nám povedať pár slov o tejto ceste a o tom, čo môže znamenať pre evanjelizáciu?

Rozhodnutie nazvať cestu umenia lásky *Spiritherapy* mi prišlo z jednej intuície. To, čo nás charakterizuje, je duch. Či už ho chceme nazvať „obrazom a podobou Boha“, „božskou iskrou“, alebo ho chápeme ako „našu schopnosť milovať“. Faktom však zostáva, že *duch v nás má obrovský potenciál, ktorý treba objaviť a rozvíjať*.

Preto v našich komunitách ponúkame pre všetkých cestu *Spiritherapy*: je to cesta sebaopoznania na základe umenia milovať a uzdravenia srdca s cieľom identifikovať zranenia, ktoré znemožňujú prejsť od „*chcieť milovať*“ k „*byť schopný milovať*“. Pretože ak je pravda, že sme stvorení na obraz a podobu Boha, ktorý je Láska, je aj pravda to, že *láska – milovať a byť milovaný – je základnou potrebou našej existencie*. Všetci hľadáme lásku, radosť, šťastie, všetci hľadáme plnú sebarealizáciu: problémom však je, že dnes ideme po *nesprávnych cestách*. Zabudli sme na tajomstvo, ktoré nám dal Ježiš, keď nestačí len „*milovať*“, ale: „*Zostaňte v mojej láske... Milujte sa navzájom, ako som ja miloval vás.*“

Ak je nás kresťanov, ktorí žijeme plnosťou radosti, tak málo, ak našu spoločnosť charakterizuje depresia, smútok, osamelosť, tak príčinou je pravdepodobne to, že *ne-milujeme tak, ako nás to on naučil*. Láске sa treba naučiť, treba ju pretaviť do konkrétnych činov, treba ju oslobodiť od prekážok, ktoré sa jej stavajú do cesty alebo jej bránia v uskutočňovaní. Preto potrebujeme

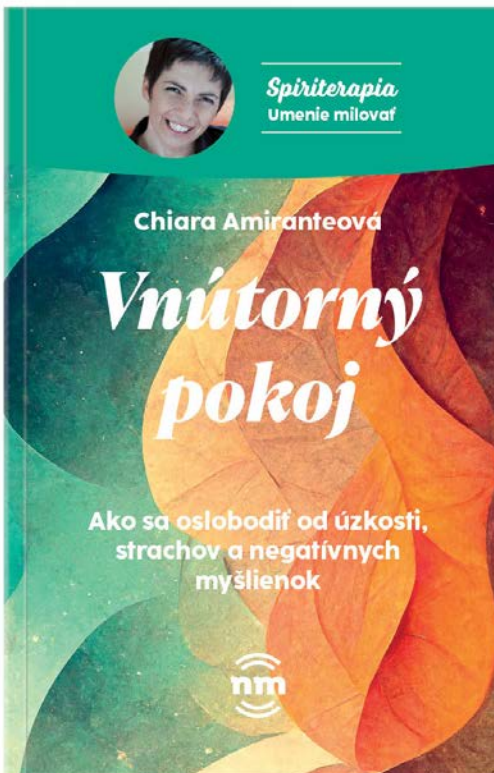
hlboké uzdravenie srdca, ktoré prichádza s uznaním našich slabostí, nášho neúčinného správania, čo nás vedie a udržiava v začarovanom kruhu a tak podporuje našu malátnosť. Oslobodenie sa z týchto pascí, z týchto zranení a osvojenie si nových zdravých postojov a správania sa je začiatkom zmeny, ktorá vytvára pohodu v nás a okolo nás.

Povedané pár slovami: musíš objaviť, že *ak posilníš duchovnú časť, ktorá je v tebe, potom ten duch, tá božská sila ide nejakým spôsobom podporiť a uzdraviť všetko, čo je v tebe zlomené, či už máš dar viery, alebo nie.* Toto zistenie bolo pre mňa obrovským objavom, keďže som tento zázrak videla nielen vo svojom živote, ale aj v živote tých, ktorí za mnou prišli a predtým žili v pekle.

Toto všetko sa stáva úžasnou príležitosťou na osobnú a cirkevnú formáciu. Vďaka ohlasovaniu evanjelia, sviatostnému životu a službe lásky sa dajú prekonať všetky prekážky spojené s osobnou nezrelosťou, s endemickými a paralyzujúcimi konfliktmi. Všetko sa zrazu ocitne v novom svetle, naplnené akoby novou energiou a vitalitou. Preto sa slová „Pozrite, ako sa milujú...“ stávajú leitmotívom pre ľudí, ktorí sa k nám zvedavo približujú, pretože náš spôsob života v nich prebúdzajú starú túžbu po nebi, ktorá sa ukrýva v srdci každého človeka.

Pripravil Hubertus Blaumeiser.

podrobnejšie informácie vzadu

Farská pastorácia v Ríme,
ktorá sa vymyká predpripraveným programom

Kostol s otvorenými dverami

Rozhovor
s Andreom Cellim

Rímska štvrť Balduina, ktorá bola založená v šesťdesiatych rokoch XX. storočia, je známa ako časť Ríma, kde žili viacerí ľudia, ktorí sa zvláštnym spôsobom zapísali do talianskej histórie. Aj dnes patrí jej obyvateľstvo k strednej a vyššej spoločenskej triede: odborníci, sudcovia, univerzitní profesori, ľudia z oblasti kultúry. Don Andrea Celli je tu farárom už približne dva a pol roka v Kostole svätého Pia X., ktorého komunita má približne 14 000 veriacich.

Dona Andreu sme našli uprostred mnohých povinností. Nepoužíva WhatsApp, uprednostňuje priamy kontakt s ľuďmi: chce ich vidieť a počuť ich hlas... Tí, ktorí sa s ním chcú stretnúť, prichádzajú teda na faru. A ak je to potrebné – ako on hovorí –, urobí im dobre trochu počkať!

Pripravili sme si niekoľko otázok, ktoré sme mu chceli položiť, avšak jeho priateľskosť a nadšenie nás stiahli so sebou ako rozvodnená rieka. Spoznali sme sa už počas jeho pôsobenia vo Farnosti svätého Tomáša Mora, neďaleko univerzity La Sapienza, v pomerne ťažkej štvrti, kde sa mu podarilo vytvoriť živé spoločenstvo mladých.

▲ *Pár slov o Farnosti svätého Tomáša, ktorú si zanechal...*

Je to veľmi odlišná štvrť od Balduiny a je tam veľmi zložitá situácia, lebo tam prichádzajú mnohí ľudia zvonku, sú tam univerzitní študenti a ďalší mladí ľudia, ktorým je vlastná kriminalita a drogy.

Prvú vec, ktorú som urobil, bolo, že som otvoril dvere kostola. Nechal som ich otvorené celý deň až do neskorej noci. Potom som zriadil park, aby sa tam mladí ľudia mohli zdržiavať a niečo si zjesť. Prichádzal som tam k nim a rozprával som sa s nimi. Bol to správny ťah, pretože to, že som ich prijal, ma zachránilo. Medzi sebou si potom hovorievali: „Na dona Andreu nesiahajte, na kostol nesiahajte!“ Takže kostol som mohol nechať otvorený a osvetlený aj do jednej hodiny v noci. Mladí prichádzali, odchádzali, niektorí aj s pivom v ruke... Potom sa zastavili aj v parku, kde som sa objavil ja, a na záver rozhovoru som povedal: „A prečo neprídeš k nám do našej partie?“ Mali sme veľa možností: športové aktivity, naše otvorené priestory, kde sa mohli cítiť ako doma, študovňa otvorená takmer 24 hodín denne a pod.

S univerzitnými študentmi sme založili školu sociálno-politického vzdelávania o Tomášovi Mórovi, patrónovi našej farnosti. Bol to významný krok. Vyzdvihli sme tak hodnoty spoločného dobra a ľudskej osoby. Ich odozva bola vynikajúca.

▲ *Prakticky si vychádzal z ľudských hľadísk a dospel tak k duchovnu?*

Áno. Možno mám viac na to, aby som mladých sprevádzal v ľudských záležitostiach ako duchovných. Nemyslím tým, že „ponúkam evanjelium pod cenu“, ale niekedy vidím, že keď ideme do hĺbky, dotkneme sa miest, ktoré sú pre nich citlivé. Nesmie sme teda veci uponáhľať. Takže najprv vytváram vzťah, bratský vzťah, nie priateľský – pretože každý musí zostať na svojom mieste: to, čo je pre nich v živote dôležité, sa stáva dôležitým aj pre mňa.

Takže vždy s úsmevom si vypočujem aj to, čo môže byť pre nich problémom, usilujem sa im predstaviť širšie obzory, predstaviť im iných ľudí. Do tej farnosti som pozval rôznych kardinálov, na sériu stretnutí som pozval aj režisérov a mnohých iných spoločensky dôležitých ľudí. Bolo to dôležité, lebo tak sa medzi nami vytvoril vzťah na kultúrnej úrovni; potom tam, kde sa dá, zaseješ aj duchovno; tam, kde sa dá, lebo mnoho ráz to bolo ťažké.

▲ *Aké to bolo pre teba ako farára prejsť z Farnosti svätého Tomáša sem do Balduiny?*

Môj prvý dojem, keď som sa ujal úradu, bol, že som cítil ich odstup, že si ma preverujú, akoby ma súdili. Musel som prejsť touto skúškou. Bolo to v septembri 2019 a v marci 2020 covid všetko uzavrel. Lenže hneď si všimli, že môj prístup bol pro-aktívny.

Začal som sláviť sväté omše na terase farskej miestnosti vo výške strechy kostola, čo sa nachádza nad námestím pred ním. Ľudia sledovali omšu z námestia, iní z okien svojich domov. Počas lockdownu som aj streamoval, ale len čo sa skončilo streamovanie, stretli sme sa vonku, najmä s mladými a deťmi. A bolo to správne: mali sme rúška, dodržiavali sme rozostupy, ale vzájomne sme sa stretali. Zámienkou bola katechéza, ktorá ich možno až tak veľmi nezaujala, ale potom zostávali a rozprávali sa, robili to, čo v škole nemohli. A musím povedať, že sme nemali žiadne prípady covidu, ani ja som ho doteraz nemal. Vo farnosti som sa nikdy nenechal viesť strachom, a to bolo dôležité. Viem o iných farnostiach, ktoré sa zavreli a teraz majú problém sa rozbehnúť.

Keď som prišiel, ľudia sa pýtali: „Kto je to?“ Aj teraz stále hovoria: „Je ako sopka.“ Prečo? Pretože som sa snažil nadviazať vzťah s každým, vyšiel som na námestie a pozdravoval som ľudí ako dedinský hľupák: „Čau! ... Dobré ráno! ... Dobrý deň! ... Ako sa máte, milá pani? Ja som nový farár!“ Pozdravoval som ich, vstupoval som do barov, sadal som si na lavičky medzi staré dámy, ktoré klebetili medzi sebou. Pozýval som, otváral som mnohé brány. Bol to jediný spôsob, ako zvrátiť ten trochu uzavretý postoj, ktorý som tam nachádzal v medziľudských vzťahoch a okolí.

▲ *Povedal si, že si otvoril mnoho brán. Čo tým myslíš?*

Otvoril som pastoračné centrum, vybudovali sme futbalové ihrisko s umelou trávou, čo priťahuje mladých, volejbalové ihrisko, herňu, altánok pre matky... Miestnosť pod kostolom bola v dezolátnom stave, nedalo sa do nej ľahko dostať: opravili sme ju a vďaka tomu sa starší ľudia – bez toho, aby museli ísť do kostola po mnohých

schodoch – môžu zúčastniť na svätej omši aj vo všedný deň.

Potom som hneď investoval do stretnutí po birmovke. Zdedil som tu trochu tvrdsie pastoračné línie pre krst, prvé sväté prijímanie a birmovku. A bola tu aj skupina opár mladých, ktorí sa zameriavali na letný tábor a počas roka sa stretávali pri diskusiách na tému afektivity. Keď som sa ich spýtal: „Vy tu čo robíte?“ odpoveď znela: „Pripravujeme tábor, sme tu animátori.“

▲ *To je dobré, veď robili nejakú službu! Alebo podľa teba im niečo chýbalo?*

Formácia a služba sú dve veci, ktoré v kresťanskom živote musia absolútne kráčať spolu. Pod službou rozumieme aj charitu, ktorú sa snažíme vo farnosti konať rôznymi iniciatívami: rozdáваме potravínové balíčky, ekonomicky pomáhame asi päťdesiatim rodinám z fondu solidarity, máme mimoškolskú starostlivosť pre znevýhodnené deti, učíme taliančinu pre pomocníčky v domácnosti a opatrovatelky, založili sme skupinu na pomoc postihnutým deťom, bezdomovcom roznášame jedlo, ktoré ženy pripravujú, robíme adopcie detí na diaľku v Zambii.

Popritom musíme robiť aj kresťanskú formáciu, prijímať ohlasovanie a rásť vo viere, aby sme to vedeli uplatňovať v teréne vďaka múdreému rozlišovaniu Cirkvi, ktorá posielala a dáva k tomu mandát.

Môže sa zdať problematické, ak požiadam dnešných mladých, aby prišli do svojej formačnej partie a zároveň boli aj vedúcimi iných skupín detí; potom majú organizačné stretnutie na aktivity a tiež prichádza v nedeľu na svätú omšu. Takže na faru prichádza štyrikrát do týždňa! Chápete? Ja si uvedomujem, že vyžadujem veľa, ale toto je jeden zo spôsobov, ako dosiahnuť výsle-

dok: mať trvalú formáciu a od toho odlišiť rôzne charitatívne služby.

▲ *Čo konkrétne si preto urobil?*

Hneď na začiatku som rozdelil *adolescentov* na mladších a mladých a navrhol som im birmovaneckú a po-birmovaneckú cestu. Potom som rozbehol témy pre *univerzitných* a *po-univerzitných študentov*. Dnes, keď si človek urobí magisterské štúdium a začína pracovať, stále sa cíti mladý, takže sa venujem aj týmto ľuďom od dvadsať do tridsať rokov.

Okrem toho prebieha formácia pre *dospelých*, teda katechézy každé dva týždne. Všimol som si, že skupina, ktorú sa mi nedarilo osloviť, boli mladé páry, pretože tie mi priviedli svoje vlastné deti vo veku základnej školy na katechézu alebo na omšu a potom odišli. Pre ne som vymyslel takzvané *bunky evanjelia*. To znamená, že sa začali stretávať na fare na katechézu a potom sa stretali v malých skupinách po domácnostiach, aby sa modlili alebo diskutovali o tom, ako sa manželská láska môže stať plodnejšou. Začali sme asi s päťnástimi párami, ktoré sa stretávajú každé dva týždne a prehľbujú témy o viere, ktoré sú dôležité pre ich život.

Vytvorili sme aj *skupinu seniorov*. V tejto oblasti žijú znamenití seniori, ktorí sa nestážujú na svoj vek ani zdravotný stav a ktorí sa trochu zapísali do veľkej talianskej histórie. Skupina seniorov sa pravidelne stretáva vo štvrtok popoludní a ich stretnutia sú veľkým zdrojom nápadov: vzájomne diskutujú, čítajú Božie slovo, modlia sa, pozerajú a diskutujú o filmoch, hrajú hry, majú diskusie s lekárom. Musím povedať, že pre mňa je stretnutie s nimi nesmierne cenné, pretože som nanovo objavil bohatstvo tretieho veku, ktoré je často trochu od-

súvané a zavrhované, ako na to opakovane upozornil pápež František.

▲ *Aj tu si spojil vieru a kultúru...*

Podľa môjho názoru dnes viac ako kedykoľvek predtým sprostredkujeme vieru práve prostredníctvom kultúry. A táto štvrt' k tomu povzbudzuje. Ide o sprostredkovanie ohlasovania viery prostredníctvom umenia: cez prózu, divadlo, hudbu, tanec, prezentácie kníh, prednášky...

Pod kostolom máme sálu s rozlohou 600 metrov štvorcových, ktorá má dvere priamo na centrálné námestie tejto mestskej štvrte a ktorú obnovujeme, aby sme z nej urobili auditórium s približne 320 miestami na sedenie. Táto sála predstavuje ako by „kultúrne ústa kresťanov“ na Balduine – chceme tam vyjadrovať všetku tú kresťanskú kultúru, ktorá sa stáva konkrétnym spôsobom evanjelizácie vo svete: katechézy, divadelné školy, kvalitné filmové fóra, prezentácie kníh, hudbu, tanec a dialóg medzi veriacimi a neveriacimi, všetko, čo by mohlo napadnúť každému, kto sa chce angažovať v podpore ľudskej osoby.

▲ *Ďalším kľúčovým bodom pre teba je vychádzať zo skúseností ľudí. Čo konkrétne robíš?*

Napríklad keď chcem hovoriť s tínedžermi o kresťanskej radosi, snažím sa vychádzať z toho, čo sa im páči: dám nejaké video na TikTok alebo pozvem moderného speváka či speváčku hovoriť na určitú tému. Tak začnem a spýtam sa: „Koľko radosi ti to dalo?“ A potom sa začneme rozprávať o tomto či tamtom... To znamená, že sa snažím vcítiť do toho, čo oni vidia, čo si oni myslia a čo robia, pretože inak by som prehral na celej čiare. Vstupujem tak do ich reality a snažím sa – ako hovorieval

don Bosco – vyjsť aj s tou svojou: s nejakým úryvkom z evanjelia a s jeho realizáciou.

Avšak ťažko toto odovzdať druhým. Sú to intuície, ktoré prichádzajú práve v tej chvíli a na danom mieste. Keď si pripravuješ katechézu, vždy potrebuješ tvorivosť, inak ťa mladí nebudú nasledovať. Určitý prístup sa dá odovzdať, avšak potom si každý musí vytvoriť vlastnú cestu vďaka svojim skúsenostiam a zážitkom.

▲ *Aký je podľa teba najlepší spôsob, ako byť generatívny?*

Aby ste boli generatívni, možno nemusíte robiť veľa, podľa mňa stačí neupadnúť do sterility. Uvediem príklad: Prečo sa mnohé naše kostoly o 13.00 hod. zatvárajú? Ľudia, ktorí vyjdú z kancelárie a idú na obedňajšiu prestávku, zjedia obed a potom sa chcú na chvíľu pomodliť v kostole alebo ísť na omšu... Lenže nemôžu, lebo kostol je zatvorený!

Povedal by som: Nezatvárajte sa, stretávajú sa s ľuďmi, choďte do obchodov, po uliciach. Vyjsť von a stretávať sa znamená neviazať sa na štruktúry: toto je veľká intuícia pápeža Františka. Štruktúra, farnosť je v službe ľuďom, musí byť transparentná, prít'azlivá a príjemná na bývanie.

Rozpoviem vám malý príbeh. Na Vianoce som si prenajal ozajstného osla, jedno univerzitné dievča sa preoblieklo za Máriu, chlapec za Jozefa a prechádzali sme celou štvrt'ou. Chodili s nami aj deti prezlečené za anjelov. Boli obchody, kde nás neprijali ako v evanjeliu. Viac ako tisíc ľudí sa však zišlo na námestí. Nakoniec sme vošli do kostola, poprosili sme Boha o odpustenie za naše neprijatie. Bolo to silné znamenie pre všetkých. Takéto veci sú znameniami, ktoré nám kladú otázku, či a ako žijeme bratstvo a prijatie.

▲ *Don Andrea, posledná otázka:
Akú Cirkev by si chcel?*

Pápež František je pre mňa silným oporným bodom, vedie Cirkev cez skutočné revolučné obdobie. Niet cesty späť a ne-smieme ísť späť. Chcem Cirkev pravdy, autentickosti, Cirkev na cestách, Cirkev vzťahu s blížnym, do ktorého sa vteľuje Kristus, Cirkev strenutia, Cirkev milosrdenstva. Cirkev, ktorá sa stará viac a je materskejšia. Ktovie, či by sa Františkovi páčila takáto farnosť...

Pripravili
Maria do Sameiro Freitasová
a Hubertus Blaumeiser.

Pridajte sa k priaznivcom a podporovateľom časopisu *Ekklesiá*.

Šírte a zdieľajte časopis a jeho obsah vo vašej farnosti a spoločnosti, so svojimi priateľmi, známymi a všetkými, ktorí hľadajú odpovede na otázky súčasnosti.

Zapojte sa do celosvetovej misie šírenia kultúry jednoty a dialógu.

Stretnutie s Martinom Pillerom zo Švajčiarska
o prekvapujúcej metóde, ktorá vznikla z pastorácie načúvania

Semienko, ktoré kľíči a rastie

Maria do Sameiro
Freitasová

Martina Pillera som našla v krásnej, priestranej, svetlej farskej budove vedľa farského kostola. Stretli sme sa po prvýkrát a mala som pripravené mnohé otázky, aby som pochopila dynamiku tejto farnosti v srdci Švajčiarska. Veľa som už o tejto farnosti počula, hovorí sa o nej, že ako Cirkev žijú inak. A vraj v tejto krajine uprostred Álp Cirkev už zaniká...

Martin je farár, ale nikto ho nevolá „otec“. Vysvetlil mi, že je súčasťou tímu, ktorý je akoby srdcom farnosti a ktorý tvorí šesť ľudí. V tejto skupine čítajú Písmo, zdieľajú úvahy, premýšľajú o skúsenostiach iných skupín: ich úlohou je udržiavať živý „plameň“ vzájomnej lásky.

Tak ako vo všetkých farnostiach, aj tu existuje množstvo aktivít, z ktorých každú koordinuje skupina, ktorá ich spolu so zúčastnenými ľuďmi realizuje: svätá omša pre rodiny s deťmi, akcie pre imigrantov a iné. Títo ľudia sa môžu rozhodovať sami: niekto príde s nápadom, zavolá ostatných – možno aj nejakých odborníkov v danej oblasti – a spoločne sa do toho pustia. „Je vidieť, že takto zakvitnú rôzne kvety. Netreba im vysvetľovať, ako majú rásť, kvitnúť a prinášať plody,“ vysvetľuje Martin. Nič ďalšie mi nevysvetlil, len ma nechal, aby som prežila celý deň v ich farnosti.

▲ Starostlivosť o druhých

Začnime nedeľnými svätými omšami. Doobeda slávia tri omše a po večer dve, všetky odlišné medzi sebou. Najnavštevovanejšia je tá pre rodiny s deťmi, kde sú deti v pre nich vhodnom priestore. A večer slávia omšu v angličtine, čo je prejavom pozornosti voči mnohým imigrantom. Farnosť je spoločenstvom spoločenstiev, takže každá omša vyjadruje konkrétne spoločenstvo a rozvíja svoj vlastný štýl.

Farnosť Panny Márie Lurdskej v Zürichu-Seebachu (Švajčiarsko) mnohí vnímajú ako príklad Cirkvi, ktorá načúva ľuďom: farnosť, ktorá je nablízku, málo inštitucionálna a neštruktúrovaná, ale plná iniciatív a silne zakorenená v kresťanskej viere. Článok sa snaží zachytiť novosť, ktorá ju oživuje a podporuje.

Ja som sa ocitla na svätej omši pre rodiny. Na konci sa všetci, alebo takmer všetci, stretli vo veľkej sále vedľa kostola: boli tam pripravené koláče, čaj, aperitív... Ale predovšetkým veľa ľudského tepla. Ocitám sa v rozhovore s jednou pani zo Srí Lanky, potom s jednou Portugalkou, potom s ďalšou, s dobrovoľníkmi... Otázky, na ktoré mi Martin neodpovedal, kladiem im. Napríklad: „Čo vás sem privádza, aký máte vzťah k farnosti?“

Rozprávajú mi, že pred pandémiou sa niektorí z nich schádzali v dome jedného z nich, aby si čítali a zdieľali svoje úvahy o Biblii: kresťania, ale aj moslimovia a ľudia, ktorí nepraktizujú náboženstvo. Cítili sa ako „rodina“. Pravidelne mali aj diskusné večery o aktuálnych spoločenských a politických témach, ktoré zakončili otázkou: Čo môžeme konkrétne urobiť pre svoje okolie, pre danú situáciu alebo človeka? Nikdy sa totiž neobmedzovali len na slová, ale prechádzali k činom.

S lockdownom niektoré z týchto skupín prestali fungovať, pretože už nebolo možné zostať viacerí na jednom mieste. Udržali sa len dve skupiny. Zaujímavé bolo, že tak vznikla príležitosť robiť spoločné aktivity vonku, na väčších územných oblastiach, a z niekoľkých skupín sa stali ozajstné živé komunity: spolupracujú s inými skupinami v oblasti, ktoré tiež chcú podporovať mier a spoločné dobro. Tieto skupiny sa inšpirovali konceptom *Caring community*¹, teda „staráme sa o seba navzájom“. Zapájajú sa do toho najrôznejší ľudia vrátane ľudí iných náboženstiev. Na začiatku tejto myšlienky boli niektorí farníci, ale teraz sú tu aj ďalší, ktorí sa nezúčastňujú na živote farnosti.

Rada by som sa spýtala, akú majú štruktúru, kto je vedúcim skupín, ako sa koordinujú... ale zriekam sa toho, lebo sa zdá, že všetko tu robia spontánne.

▲ Otuorenosť potrebám územia

Medzi tými, ktorých som oslovila, mi jeden dobrovoľník povedal o ich ďalšej iniciatíve. Neďaleko fary sa nachádza ubytovanie pre utečencov. Aby pomohli získať dôstojnosť mnohým z nich, ktorí chodili žobrať, vymysleli prácu na niekoľko hodín týždenne s platom 30 švajčiarskych frankov, aby sa oni cítili užitoční a aby si aj zarobili niečo na prežitie. „Informácia sa rýchlo rozšírila. Odvtedy každý týždeň začalo prichádzať viac a viac ľudí, ktorí hľadali prácu a predovšetkým pozornosť.“

Nie vždy to išlo hladko: „Jeden rok nám zrazu došli peniaze. Prichádzalo príliš veľa ľudí. Ponúkli sme im prácu za menej, pretože nebola iná možnosť, a väčšina z nich súhlasila. Nakoniec zhoda medzi nami a práca boli dôležitejšie ako peniaze.“ V súčasnosti dávame prácu tri predpoludnia až 120 ľuďom alebo aj v inom čase podľa potreby.

Všetko koordinuje päťčlenný tím a približne 20 dobrovoľníkov vedie jednotlivé skupiny. Každé dva mesiace sa stretávajú na diskusii: ak má niekto nápad, upozorní tých, ktorých chce zapojiť, prediskutuje to s nimi, upraví nápad a potom ho idú spoločne zrealizovať.

Spomínaný farník pokračuje: „Miestnosťou sa ozývajú rôzne jazyky: taliančina, arabčina, francúzština, poľština, hindčina, nemčina. Toľko príbehov, každý iný. Delia sa o čas a prácu a často aj o tú istú túžbu: aby si ma iní všimli a aby som bol/a docenený/á. Je to komunita, ktorá sa stretáva, aby sa podelili o výzvy a radosti života.“

Kvôli práci v priebehu rokov nadviazali spoluprácu s rôznymi podnikmi v okolí: s firmou, ktorá vyrába sušienky pre psov; so šijacou dielňou; s firmou, ktorá spraco-

váva vlnu, a pod. Raz týždenne varia sto porcií jedál pre vývarovňu, ktorá sa stará o bezdomovcov.

▲ Každý je lídrom tejto komunity

Pred niekoľkými rokmi farnosť dostala auto s pecou na drevo, ktoré prenajíma ľuďom v núdzi. Jedna mladá žena mi povedala, že predchádzajúci týždeň išli s tým autom na námestie ponúkať pizzu a teplé sendviče. Ľudia sa pýtali: *Kto ste? Prečo to robíte?* Bolo obdivuhodné vidieť, ako tam mladí ľudia hneď začali hovoriť o svojom rozhodnutí žiť podľa evanjelia a robili to s úctou a bez okolkov.

Vo farnosti začali prevádzkovať aj bar, kde každý piatok večer podávajú pivo, ktoré uvarili niektorí farníci. Medzitým sa rozprávajú o témach, ktoré zaujímajú každého, ale ktoré idú aj proti prúdu: o používaní plastov, o používaní peňazí a iné témy, kde každý môže hovoriť. Mnohí neprichádzajú na omšu, ale zapájajú sa do zmeny smerom k ekologickejšiemu životnému štýlu.

Stretla som sa aj s M., ktorý je súčasťou farského tímu. Nemá žiadne pochybnosti: „Mnoho iniciatív sme začali odvtedy, keď sme si uvedomili heslo: *Každý je lídrom v tomto spoločenstve*. Je vzrušujúce vidieť, ako si ľudia postupom času našli svoje úlohy: sú tu tí, ktorí pozývajú ľudí na stretnutia, ďalší, ktorí zabezpečujú nápoje, iní, ktorí berú zodpovednosť za stretnutia, a tak ďalej.

Napriek všetkému sa medzi nás niekedy vkráda pokušenie vniesť viac štruktúry do tohto života. Ale potom si čoskoro uvedomíme, že toto spoločenstvo je konkrétnym miestom na rast dôvery: dôvery, že každý vie, čo potrebuje, a má dostatok iniciatívy,

aby to urobil. Koniec koncov prvá skupina apoštolov okolo Ježiša bola tiež taká, či nie?“

▲ Zasiujeme

A záverečné slovo od Martina: „Vždy sa nás pýtajú: Ako ste začali? Nevieť na to odpovedať. Keď som pred 20 rokmi prišiel do farnosti, našiel som tu veľa života a všetko ma zaujímalo. Niektorí so mnou spoločne prežívali vášeň pre Božie slovo. Spolu s nimi načúvame Bohu, ktorý k nám hovorí cez situácie, ľudí, skúsenosti a potreby. Nazývam to našou ‚pastoráciou načúvania‘. Snažíme sa nebyť prekážkou v raste života, ale byť zaň vďační a tešiť sa z neho. A tak ako záhrada nikdy nezostane taká, aká je, tak aj v našej farnosti život klíči, rastie, prináša ovocie, odumiera a opäť klíči na inom mieste. A tak ako v biotope nie je šéf, ktorý by všetkému rozkazoval a všetko riadil, aj my sa snažíme udržiavať priestor, v ktorom sa život riadi podľa prirodzenej hierarchie, ktorá sa mení podľa situácie. Pripomína mi to človeka z podobenstva, ktorý zasial semeno do zeme: ... vo dne i v noci semeno klíči a rastie; ako, to ani on sám nevie“ (Mk 4, 26 – 32).

¹ <https://caringcommunities.ch>

Skúsenosť s pedagogikou spoločenstva v Slovinsku

Ako slnečný lúč

Andreja Snoj
Keršmancová

Materskú školu Vrtec Sončni žarek v slovinskom meste Škofja Loka založili v roku 2003 kňaz a učiteľka, ktorým ležala na srdci formácia nových generácií. Vznikla vo farských priestoroch a dnes ju navštevuje 110 detí od 11 mesiacov do 6 rokov veku, ktoré sprevádza 22 formátorov. Je inšpirovaná pedagogikou spoločenstva a je prepojená s ďalšími školami, ktoré sa riadia rovnakou metódou integrálnej formácie¹. Za tento príspevok vďačíme slovinskej redakcii časopisu *Ekklesia*.

Kto stúpa z Lúbľany na sever smerom k Júlskym Alpám, nemôže sa nezastaviť pri pohľade na zvlnenú krajinu vrchov, ktorá striedaním prírodných tvarov a farieb okamžite upúta pozornosť a pozýva sa zastaviť. Na tomto mieste, na sútoku riek Selška Sora a Poljanska Sora, leží Škofja Loka, malebné slovinské mestečko s bohatou históriou. Práve tu možno navštíviť aj materskú školu *Sončni žarek – Slnečný lúč*.

Škola sa môže pochváliť až 22 osobami zapojenými do formácie detí vrátane administratívnych a technických pracovníkov, pretože „všetci vytvárame komunitu, ktorá vzdeláva“. Zamestnanci sú rôzni, a to tak z hľadiska odborného vzdelania, ktoré zahŕňa širokú škálu zručností a špecializácií, ako aj z hľadiska svojich schopností, ktoré denne dávajú do služieb dievčatám a chlapcom a celej školskej komunite.

Žiaci pochádzajú z mesta Škofja Loka a ďalších jedenástich miest z okolia; aj ich rodiny, ktoré sa od seba kultúrne a nábožensky líšia, sa každý deň stretávajú v škole a tak vytvárajú širšiu komunitu. Z týchto vzájomných vzťahov vznikol inštitút *Academia familiarum*, ktorého cieľom je udržať spojenie medzi všetkými, ktorí chcú pokračovať vo vzdelávaní svojich detí v duchu pedagogiky spoločenstva aj po skončení tejto školy.

▲ Základom všetkého je vzťah

Pri vstupe do školy a rozhovore s vychovávateľmi je okamžite jasné, že dialóg je základom, na ktorom stojí celý ich edukačný projekt. Všetci spoločne vstupujú do toho rozmeru „bytia“, ktorý je primárnou a nevyhnutnou cestou k „blahu“, teda k „dobremu-spoločnému-bytiu“: aby sme dobre-spoločne-poznávali, dobre-spoločne-žili, dobre-spoločne-konali.

Učiteľka a spoluzakladateľka Slavi Snojová vysvetľuje: „Za štyridsať rokov svojej profesionálnej praxe som sa presvedčila, že pedagogika spoločenstva má pre mňa i pre nás všetkých hlboký zmysel a vzbudzuje v nás túžbu milovať svet, do ktorého sme sa narodili, robiť ho ľudskejším a tak prispievať k lepšej budúcnosti pre nás i pre nové generácie. Táto pedagogika sa nezastavuje pri čiastkových riešeníach problémov. Je umením milovať každého a milovať ako prvý. Je to každodenné cvičenie, ktoré nás vedie k tomu, aby sme zabudli na seba a cítili sa zjednotení s druhými. A dôvod? Z lásky k svetu.“

▲ Pedagogika spoločenstva

V súčasnosti už existuje množstvo štúdií, ktoré empiricky potvrdzujú skutočnosť, že zameranie sa na blaho a tzv. *mäkké zručnosti* alebo prierezové zručnosti nie je alternatívou k snahe dosiahnuť „akademické“, kognitívne výsledky vzdelávania, ale že medzi nimi existuje úzka vzájomná súvislosť.

Tak je to aj v našej škole *Sončni žarek*, ktorá sa snažila vytvoriť vlastnú cestu výchovy a vzdelávania. Táto cesta sa inšpirovala metodicko-didaktickým systémom, ktorý vychádza z pedagogiky spoločenstva a charizmy Chiary Lubichovej. Tento pedagogický prístup vychádza zo spoločného nadšenia za človeka, prekonávajúci bariéry sebeckta a nejednoty, aby sme tak pomohli k obnove dôstojnosti každej osoby a jej spoločenstva, čo sú vzájomne pôsobiace póly civilizácie a pokroku, novej a nepretržitej humanizácie. Vychádzame zo záväzku integrálnej formácie ľudskej osoby, na ktorú hľadáme v jej konštitutívnej „vzťahovej“ realite. Človek je vzťah a práve vzťah s druhými ho tvorí ako ľudskú bytosť, ktorej pravidlom života má byť takzvané „zlaté pravidlo“: „Robte druhým to, čo chce-

te, aby robili vám“ (Lk 6, 31). Dávame tak vznik pedagogike vzájomnosti, kde sa stretávajú *ja* a *ty* vo svojej originálnej odlišnosti a realizujú sa ako osoby, nakoľko sa sebe navzájom darujú.

▲ Konkrétne edukačná prax školy

Základnou charakteristikou pedagogiky tejto školy je neustála interakcia medzi teóriou a praxou. Pedagogický personál si neustále kladie otázky a snaží sa obohatiť svoj edukačný projekt novými myšlienkami a možnosťami. Preto sme v rokoch 2019 až 2022 spustili výskum s cieľom dozvedieť sa, čo je v našom edukačnom myslení a konaní originálne a významné.

Medzinárodná vedecká komisia zložená z odborníkov zo Slovinska, z Talianska, Francúzska a Čile analyzovala kvantitatívne a kvalitatívne údaje získané od účastníkov výskumu: detí navštevujúcich školu, ich rodičov a všetkých členov personálu.

Zo zozbieraných údajov vyplynuli niektoré kľúčové prvky.

- Členovia edukačného tímu sú presvedčení o veľkom význame tejto práce a tohto prístupu, ktorou podľa nich *prispievajú k rozvoju ľudstva*. Zároveň sú si vedomí svojej osobnej zodpovednosti: nielenže sú presvedčení, že sú stvorení a povolani na túto prácu, ale sprevádza ich aj vedomie, že sami sa potrebujú zapojiť do procesu trvalej formácie.
- V pozadí všetkého je túžba pomôcť dieťaťu rásť, aby sa rozvíjalo *vo všetkých svojich dimenziách* vrátane toho, čo je v ňom jedinečné a neopakovateľné. Preto sa edukácia zameriava na integrálnu formáciu, vďaka ktorej je každé dieťa sprevádzané, rešpektované a docenené, čím sa mu vytvárajú maximál-

ne podmienky na realizáciu celého jeho potenciálu.

- Realizácia tejto túžby, povýšenej na projekt, sa zo strany vychovávateľov deje prostredníctvom *dynamiky nazvanej sebadarovanie a prostredníctvom harmónie vzťahov* medzi všetkými vychovávateľmi, čo vytvára edukačné „my“, to znamená komunitu, ktorá vychováva.
- Jadrom školského života je pozornosť a odhodlanie budovať a žiť autentické medziľudské vzťahy založené na spolupráci a empatii. Ide o *vzťahy prepojenia a vzájomnej závislosti medzi všetkými* – tvorí to základ, z ktorého sa vychádza pri edukácii detí, *predpoklad každej konkrétnej činnosti, dušu školy*, ktorá vyrastá zo zdieľania určitých základných hodnôt:
 - v edukačnom tíme nikto nie je nad druhým,
 - navzájom sa všetci prijímajú, to znamená osvoja si postoj otvorenosti a záujmu o druhého,
 - pestujú vzájomnú úctu a uznanie,
 - základom všetkého je rozhodnutie pracovať v duchu „lásky, ktorá vychováva“, ako to niekto nazval.
- Len kvalita vzťahov vytvára atmosféru, ktorú deti dýchajú, podnecuje osvojenie si nových poznatkov a dáva existenciálny zmysel práci vychovávateľov. Táto atmosféra nadobúda rozmer *životného projektu*, ktorý dialogicky spája osobný a pracovný život.
- Je tu vedomie, že vzťahy, ako výsledok tejto dynamiky, sa nikdy nevytvoria raz a navždy a nemôžu byť samozrejmosťou, ale musia sa húževnato budovať každý deň. Niekedy sa vyskytnú ťažké chvíle, rozdielnosť názorov,

nepochopenie alebo konflikt. Tieto chvíle sa však nikdy neignorujú, ale rozoznávajú sa a spoločne sa o nich po-uvažuje, nakoľko predstavujú neoddeliteľnú súčasť procesu budovania komunity, príležitosť na poučenie sa, na prehĺbenie vzájomného poznania a osobnostný a komunitný vzrast.

- Atmosféra dôvery prináša slobodu a kreativitu, ktoré sa premietajú do inovátnych postupov s efektívnymi riešeniami, pretože sú výsledkom spoločného hľadania a snahy o neustále zlepšovanie.
- Duch edukácie, ktorý naplňa edukačný tím školy, je zakorenený v kresťanskej antropológii, čo je zrejme aj z výsledkov výskumu. O kresťanských koreňoch tohto projektu svedčí aj otvorenosť voči nadprirodzenému, zjavná z niektorých rozhovorov.

Zakladajúca učiteľka Slavi Snojová vysvetľuje dosah tohto experimentu: „Výchova, ktorá privádza človeka až sem, môže spokojne dúfať, že prispeje k vytvoreniu nového druhu spoločenstva, nového sveta, jednotnejšieho a bratskejšieho. Zažila som, že vďaka tejto pedagogike sa každý môže cítiť zapojený, a to tak vo svojej náboženskej, ako národnej či kultúrnej odlišnosti. (...) Privilegovaným nástrojom tejto výchovy je cesta dialógu. Vďaka osvojeniu si tejto dynamiky dialógu sa svet stáva mojou vlasťou a nebo cieľom mojej životnej cesty.“

¹ Materská škola *Vrtec Sončni žarek* je na Slovensku spojená s Materskou školou bl. Zdenky Schelingovej v Bratislave – Záhorskej Bystrici. Edukačný projekt tejto slovenskej materskej školy s názvom *Cesta snežného lúča* zasa inšpiroval viaceré materské školy na Slovensku i v Čechách. (<https://msblzdenky.edupage.org>)

Skúsenosť troch kňazov v komunite spoločného života

Chodníky bratstva

Paolo Zago,
Carlo Seno,
Peppino Barlocco

Pápež František v apoštolskej exhortácii *Gaudete et exultate* píše: „Posväcovanie je spoločné napredovanie, vždy dvaja a dvaja“ (bod 141). A v bode 142 píše: „Spoločenstvo je povolané vytvárať ten teologický priestor, v ktorom možno skusovať mystickú prítomnosť zmŕtvychvstalého Pána.“ A práve táto myšlienka o kolektívnej svätosti oživuje život niekoľkých diecéznych kňazov Milánskej arcidiecézy.

Kňazi s duchom spoločenstva

Počas rokov nášho kňazstva sme skúsili, že nestačí „organizovať a štruktúrovať“ farskú komunitu, ale že je potrebné naučiť sa žiť štýl spoločenstva medzi nami kňazmi, ako aj medzi kňazmi a laikmi. Nestačí len vykonávať služobné kňazstvo, dôležitý je aj štýl, akým ho vykonávame. Je potrebné uprednostniť „byť“ pred „konať“, vieru a spiritualitu pred pastoračným konaním.

V posledných rokoch, keď sme žili a pracovali na rôznych miestach, sme sa snažili žiť kňazské bratstvo rôznymi spôsobmi, ako napríklad spoločenstvo dobier medzi nami, čo nám pomáhalo žiť chudobu v logike lásky a spoločenstva; delenie sa o duchovné, ako aj pastoračné skúsenosti (spoločenstvo viery vo viere); vzájomná konfrontácia toho, ako najprv žijeme Božie slovo a potom sa delíme o túto skúsenosť s ľuďmi vo farskom spoločenstve; niekedy spoločná príprava homílií, ako aj plánovanie a vykonávanie aktivít; byť vždy k dispozícii biskupovi, keď o niečo požiada; a podobne.

Služobné kňazstvo sme v našich farských komunitách pochopili ako službu duchu spoločenstva a spolu s laikmi sme začali uprednostňovať logiku spoluzodpovednosti. To nás postupne oslobodilo od klerikalizmu a zároveň nás priviedlo k tomu, aby sme spolu s laikmi žili krstné kňazstvo veriacich. Preto sa chápeme predovšetkým ako učeníci Slova, vďaka čomu naša služba predsedania dostala bratský štýl. Vďaka meditovanému a prežívanému Božiemu slovu,

Po niekoľkých rokoch pastoračnej služby požiadalo niekoľko kňazov z Milánskej arcidiecézy svojho arcibiskupa o povolenie vytvoriť komunitu spoločného života. Arcibiskup ich poslal do farnosti Gorgonzola, do mestečka s viac ako 20-tisíc obyvateľmi, kde spolu žijú a pracujú už štyri roky, pričom každý z nich má iné pastoračné úlohy.

ktoré odovzdávame cez naše životné skúsenosti, nachádzame seba samých a generujeme náš ľud k viere. Pochopili sme, že aby sme mohli iných evanjelizovať, najprv musíme evanjelizovať seba samých: túto cestu vnímame ako rozhodujúcu, presahujúcu všetky postupy a nástroje, ktoré možno použiť. Naše vzájomné stretávanie sa tak stalo miestom, kde sa vždy nanovo rodí „my“ kolektívnej mystiky, ktorú sa potom snažíme vteliť do diecéznej pastorácie.

Pozvanie k novému kroku

Pred štyrmi rokmi sme pocítili potrebu, aby tieto naše túžby a konkrétne kroky spoločenstva medzi nami nadobudli aj konkrétnu podobu, a to vo viditeľnej stabilnej komunite spoločného života, čo by priamo podporila diecéza. Chcel to byť príspevok a znamenie inej kňazskej existencie (a konania): už nie viac individualistickej, ale v štýle spoločenstva. Zdalo sa nám, že nastal čas, aby naše ideály nadobudli aj konkrétnu podobu a aby diecézni kňazi uvideli malé znamenia novosti.

Obrátili sme sa teda priamo na nášho arcibiskupa a v duchu obnovy kléru, ktorú započala naša Milánska arcidiecéza, sme mu ponúkli našu ochotu žiť v komunite spoločného života. Arcibiskup si osvojil tento náš návrh s tým, že nás poslal do farnosti Gorgonzola, vyše dvadsaťtisícového mestečka, kde v jednom byte žije aj jeden starší kňaz, ktorý sa k nám pripojil.

Pretrvávajúca skúsenosť

Skúsenosť, ktorú prežívame, je naozaj zaujímavá a má príchut' evanjelia. Vidíme, ako sa spoločne dostávame ďalej, že každý názor je cenný, keď ho naozaj vieme vypočuť. Samozrejme, nie je to ľahké: človek musí spochybniť vlastnú predstavu, musí

byť pripravený ju niekedy zmeniť alebo aj úplne stratiť, musí veriť, že vlastný názor je len jedným z rôznych pohľadov. Keď je však každý pripravený urobiť tento krok, zrodí sa niečo, čo presahuje naše možnosti. Máme dojem, že prenechávame priestor inému radcovi, Duchu, ktorý prichádza medzi nás a navrhuje novú cestu, niekedy inú, ako každý predtým navrhol, ale na ktorej sa každý nájde. Nie je to teória, je to skúsenosť, ktorú treba zažiť a vyskúšať.

V našom malom pastoračnom spoločenstve v Gorgonzole si uvedomujeme, že každý z nás sa má čo poučiť od druhého a rastieme úmerne tomu, ako veľmi sa vieme navzájom počúvať. Vo všetkom sa snažíme dať prednosť vzájomnej láske, ktorá je nevyhnutná, aby Ježiš mohol prebývať medzi nami, a z nej urobiť základ nášho života vo všetkých jeho aspektoch, akoby „normu noriem“. A to nielen medzi nami troma kňazmi, ktorí tvoríme túto komunitu spoločného života, ale aj so všetkými kňazmi z dekanátu, ktorý sa snažíme chápať ako privilegované miesto kňazského bratstva.

Samozrejme, už sme sa aj skoro pohádali. Máme rôzne názory a skúsenosti a každý je presvedčený o svojej pravde. Musíme ich však vedieť ponúknuť a stratiť, inak sa rozdelíme. Zisťujeme, že samotná pastoračná spolupráca nezaručuje jednotu, ale musí jej predchádzať evanjelium vzájomnej lásky. Koniec koncov podobne sa to deje aj v rodinách našich farníkov: manželia si tiež dávajú pozor, aby „konanie“, čiže výchova detí alebo napĺňanie praktických povinností života, nenahradili to „áno“, ktoré jedného dňa z nich dvoch urobilo jedno telo skrze ich vzájomnú lásku a ktorú si vždy musia chrániť a zachovať. Tak ako v manželstve obaja musia „milovať lásku“, aj my cítime, že naša vzájomná bratská láska musí predchádzať pastoračné aktivity a tie ju nesmú zneužiť.

Konkrétne to znamená snažiť sa, nakoľko sme schopní, aby sa naše rozhovory netočili len okolo pastoračných otázok, ale aby vychádzali z nášho „rozhodnutia pre Boha“, lebo v tom nachádza zmysel naše povolanie. Znamená to pomôcť si venovať čas všetkým oblastiam bežného života: od práce k starostlivosti o seba a odpočinok, od rozpočtu domácnosti po štúdium, od stále aktualizovaného štúdia teológie k starostlivosti o domácnosť, od vzťahov s druhými k času na osobnú a spoločnú modlitbu. Vidíme, že takto sa náš život stáva harmonickejším a ľudskejším: jedným slovom evanjeliovým. Znamená to nehľadať podporu u laikov „proti“ sebe, nevytvárať závisť či preferencie, ale kráčať spolu.

Spoločne s laikmi hľadať cestu ako ďalej

Na druhej strane sme zistili, že naša kňazská jednota by nemala hneď vyústiť do konkrétnej pastoračnej aktivity, ale do „my“ aj s laikmi, aby sme aj s nimi synodálne žili komunitné rozlišovanie, nakoľko spoločne hľadáme, čo Duch od nás žiada. Inými slovami, nie sme to len my kňazi, ktorí rozhodujeme o tom, „čo máme robiť“, lebo my sami nemáme dar komunitného rozlišovania pre naše farské komunity, ale len spolu s laikmi. Preto sa snažíme spolu s nimi pochopiť, ako Duch pôsobí v komunitách a akú spoluprácu od nás žiada.

Tento postoj vyjadruje synodálny štýl, ktorý sa snažíme uplatňovať predovšetkým v pastoračnej rade a potom v rôznych druhoch diakonie. Dôležité však je, aby každý z nás prichádzal nielen s vlastnými pripravenými predstavami, ktoré vieme „darovať“, čiže stratiť, ale aj s vedomím „my“, čiže byť schopný vytvárať spoločenstvo na širšej úrovni, bez logiky klerikalizmu, ktorý sa zvykne zamaskovať aj pod bratské správanie. Týmto spôsobom

sme napríklad rozhodli o tom, ako nastaviť katechézu dospelých, ako napláňovať Adventné a Pôstne obdobie, aký obsah a aké pastoračné metódy zavádzať. Toto „darovanie“ vlastnej myšlienky, čiže „zomieranie“ v počúvaní myšlienky druhého spoločne s našimi farníkmi, je prameňom nového a nečakaného svetla.

Osobitne nás dojalo, ako ľudia z celého pastoračného spoločenstva (ktoré tvoria všetky naše farské komunity) „vnímajú“ našu prítomnosť. Netešia sa z toho, ako sme očakávali, že budú mať k dispozícii viac kňazov, ale zo svedectva bratstva, ktoré žijeme medzi sebou. Uvedomujeme si, že samotný náš spoločný život, vzájomná pomoc, chodenie na nákupy a vytváranie pokojných vzťahov „evanjelizuje“ oveľa viac ako naše katechézy, prednášky a homílie!

Táto cesta nás všetkých zblížuje, robí vzťahy krajšími, zvyšuje porozumenie a jednotu s laikmi a ostatnými zasvätenými osobami v pastoračnom spoločenstve, počnúc najbližšími osobami, s ktorými spoločne prežívame zodpovednosť za pastoraáciu a ktoré sa čoraz menej cítia ako „pomocníci“ a čoraz viac ako skutoční účastníci synodálneho procesu v Cirkvi.

Mystika typická pre „my“

Pápež František nás opakovane vyzval, aby sme žili „mystiku typickú pre my“. Napriek svojim ľudským obmedzeniam sa o to snažíme, o toto naše kňazské a cirkevné „my“, ktoré rozširujeme aj na všetkých ľudí dobrej vôle.

Samozrejme, sme len na začiatku, ale už teraz to predstavuje ľudské a duchovné dobrodružstvo, ktoré nás naplňuje vďačnosťou voči Bohu a ktoré zo srdca prajeme každému.

Living Peace

Celosvetová sieť pre mier

Carlos Palma

Carlos Palma je uruguajský laik a fokolarín, ktorý žil tridsať rokov na Blízkom východe. Tvárou v tvár šíriacej sa kultúre vojny a nevraživosti medzi náboženstvami, národmi a kultúrami, kde sú mladé generácie často prvými obeťami tejto bolestivej situácie, sa v ňom zrodila túžba aktívnejšie sa angažovať za mier. Rozpráva nám o zrode a vývoji projektu *Living Peace*, ktorý je dnes rozšírený v mnohých krajinách sveta a zahŕňa tisíce mladých ľudí a desiatky združení.

Pri mojich prvých kontaktoch s palestínskymi deťmi počas revolúcie zvanej Intifáda mi jedno dieťa položilo otázku: „Môžeš nám povedať, čo je to mier?“ A potom dodalo: „Čo budeme robiť v deň, keď nás už nebudú bombardovať?“ V tej chvíli som si uvedomil, že mám pred sebou celú generáciu detí, ktoré vyrastali bez toho, aby niekedy zažili, čo je to deň mieru.

Po nejakom čase som prechádzal ulicami židovskej štvrte Jeruzalema. Práve vtedy, len niekoľko pár metrov odo mňa, vybuchla bomba. Keď som otvoril oči, bol som so zakrvavenou tvárou uprostred mŕtvych tiel a zranených, ktorí volali o pomoc. V okamihu som si uvedomil, že všetko, čo som doteraz iba videl v televízii a o čom som čítal v novinách, je zrazu súčasťou môjho života: na vlastnej koži som zažil, aké je to žiť v krajine, kde prebieha vojna.

Z nemocnice som vyšiel s otázkou v srdci: „Ja, Carlos, čo robím, aby som zmenil túto kultúru vojny a nenávisti na kultúru mieru? Aká je moja úloha pri prispievaní k mieru?“ Nemal som však uspokojivú odpoveď. O nejaký čas sa mi stala jednoduchá, ale veľmi dôležitá vec.

Počiatok projektu

Podobne ako inokedy, jedného dňa som šiel na omšu do Baziliky Božieho hrobu. V určitej chvíli som sa zrazu ocitol obklopený palestínskymi mladíkmi, ktorí v domnení, že som Žid, začali do mňa hádzať kamene. Niekoľkí izraelskí vojaci, ktorí to videli, ponáhľali sa ma ochrániť. Ja som vyzval chlapcov – aby som zabránil ich zatknutie –, aby utiekli skôr, ako vojaci prídu. Pri náhlivom úteku jeden z nich spadol a zranil sa. Krvácanie som mu zastavil svojou vreckovkou a nechal ho utiecť. O niekoľko dní niekto zaklopal

na dvere nášho domu. Na moje veľké prekvapenie tam bol zranený mladík, ktorý mi priniesol moju vypratú vreckovku spolu s bochníkom chleba, ktorý pre mňa pripravila jeho matka.

V tej chvíli som si uvedomil to, čo som už nejaký čas teoreticky vedel: ak chcem pomôcť vytvoriť kultúru mieru, musím začať s kultúrou lásky. Lásky, ktorá nie je iba filantropiou či romantickými emóciami, ale *darovaním života*.

Odvtedy ma toto presvedčenie sprevádzalo počas celého môjho pôsobenia v Jeruzaleme a neskôr v Libanone, Turecku a Iraku, kde som pred vypuknutím vojny čelil mnohým bolestným výzvam.

Iskrička

Posledných jedenásť rokov som žil v Káhire, kde som učil angličtinu v americkej škole. Aj tam sa začala revolúcia Arabská jar, ktorá priniesla mnohé obete. Väčšinou to boli mladí ľudia, niektorí aj z mojej školy!

Aby moji žiaci pokojne prežili aspoň vyučovacie hodiny, navrhol som im, aby deň začali hodením *kocky mieru*. Je to kocka, ktorú používajú deti z Hnutia fokoláre a je inšpirovaná „umením milovať“ Chiary Lubichovej: na jej stranách nie sú čísla, ale myšlienky, ktoré pomáhajú budovať mierové vzťahy: milovať vždy, milovať ako prvý, milovať každého, vedieť počúvať, odpúšťať si a milovať sa navzájom.

Myšlienka, ktorá im vyšla každý deň, sa stala pravidlom, podľa ktorého žili učitelia a žiaci; desať minút pred koncom hodiny sme si navzájom rozprávali svoje zážitky. Navrhol som tiež, aby sme sa každý deň napoludnie zastavili a urobili si *time out*: chvíľu ticha alebo modlitby za pokoj.

Zakrátko sa atmosféra v triede zmenila: deti si navzájom pomáhali a viac si všímali najmä tých slabších. Čo sa týka učiteľov, tí už nerobili rozdiely medzi žiakmi a stávalo sa, že oni sami požiadali o odpustenie za chyby, ktoré urobili počas hodiny. Začal sa medzi nami prejavovať silný duch lásky a pokoja; v dôsledku toho sa veľmi zlepšila aj úroveň učenia.

To upútalo pozornosť ostatných učiteľov a riaditeľa školy. Čoskoro si celá škola osvojila *kocku mieru*. Celkovo šesťdesiat kociek a veľká túžba zmeniť náš spôsob vzdelávania, dialógu a vzájomných vzťahov naozaj zmenili školu. Takto boli položené základy projektu *Living Peace*, ktorý sa potom rozšíril do ďalších dvadsiatich káhirských škôl a tiež do združení pracujúcich s postihnutými deťmi alebo s deťmi s problémami so sociálnou integráciou, do farností, nadácií, väzníc a domovov pre seniorov.

Šírenie

V roku 2013 ma pozvali prezentovať projekt *Living Peace* na medzinárodnom kongrese o výchove, po ktorom sa stal súčasťou vyučovania na rôznych európskych školách. V roku 2014 bol *Living Peace* prezentovaný v Európskom parlamente počas Svetového mierového fóra a získal Luxemburskú cenu mieru, prvú z dlhej série ocenení na všetkých kontinentoch. Odvtedy sa k projektu pripojilo mnoho ďalších škôl a združení a niekoľko medzinárodných organizácií chcelo spolupracovať na jeho šírení. V auguste 2015 nás nadácia *Goi Peace Foundation* pozvala do Japonska, aby sme projekt predstavili pred desiatkami tisíc ľudí v Hirošime pri príležitosti výročia zhodenia atómovej bomby. Organizácia Spojených národov navrhla, aby sme

ho predstavili počas osláv Svetového dňa mieru 21. septembra 2015. V roku 2016 bol *Living Peace* prezentovaný v sídle UNESCO, ako aj osemdesiatim tisícom účastníkov *Globálneho summitu o jednote* v New Yorku.

Dnes je tento projekt, ktorý sa zrodil z *kocky mieru* so svojimi šiestimi pravidlami života, prítomný vo viac ako 1 300 školách, univerzitách, väzniciach, kostoloch, farnostiach, umeleckých vzdelávacích centrách, združeniach a organizáciách v 135 krajinách, do ktorých je zapojených viac ako milión detí a mladých ľudí. Jeho členmi je 82 medzinárodných organizácií. Je to sieť mieru, ktorá sa rozprestiera po celom svete.

Kocka pre všetky kultúry

Kocka mieru sa rozšírila v najrôznejších kontextoch a v mnohých verziách, s myšlienkami z Koránu, Talmudu a evanjelií alebo s univerzálnymi hodnotami vhodnými pre všetky kultúry a vekové skupiny. Dnes tento projekt existuje v tridsiatich rôznych jazykoch vrátane Braillovoho písma pre nevidiacich.

Living Peace vstúpil na psychiatrické kliniky ako „terapeutická kocka pokoja“; na niektoré právnické fakulty ako „axiologická kocka pokoja“ a ako „etická kocka pokoja“. Dostal sa do centier pre študentov a ľudí so zníženou schopnosťou vývoja ako „inkluzívna kocka pokoja“. A nechýbajú ani „medzináboženské kocky pokoja“ v Mexiku a „psychologická kocka pokoja“ v Španielsku, kde nedávno vznikla aj „kocka pokoja pre katechézu“.

Spomínaný *time out* sa uskutočňuje v celej veľkej medzinárodnej sieti, a to rôznymi spôsobmi a v závislosti od kultúry a náboženstva.

Okrem toho je už takmer šesťdesiat *kociek mieru* veľkých rozmerov umiestnených na námestiach, vo verejných parkoch a na uliciach v mnohých mestách na celom svete a vyzýva tých, ktorí sa usilujú byť protagonistami mieru, aby žili hodnoty, ktoré tieto kocky symbolizujú. Zároveň *kocka mieru* existuje aj v aplikácii pre mobilné telefóny a počítače v mnohých jazykoch a verziách.

Aj teraz, viac ako desať rokov od svojho vzniku, je tento projekt naďalej skutočnou „sopkou“, ktorá s nečakanou fantáziou otvára nové cesty nielen vo svete edukácie, ale aj v rôznych oblastiach poznania a konania. Vytvára hustú sieť vzťahov medzi osobnosťami, ktoré sa angažujú za mier na celom svete, a tiež medzi rodinami a mladými ľuďmi.

Spoločenstvo, ktoré inšpiruje k bratstvu

Semienka pokoja

Rozhovor
s Lucom Bondim

V meste Tarquinia, neďaleko Ríma, sa nachádza centrum služieb pre najzraniteľnejšie osoby v tejto oblasti. Je to citadela združenia *Semi di Pace (Semienka pokoja)*: je tam približne päťdesiat dobrovoľníkov a niekoľko stálych prevádzkovateľov. Citadela je tiež miestom pre rekreačné a kultúrne aktivity, stretnutia a dialóg. Združenie *Semienka pokoja* pôsobí aj v iných talianskych regiónoch, ako aj inde vo svete, kde poskytuje zdravotnú a edukačnú pomoc zameranú na deti. Do ich projektov podpory na diaľku je zapojených približne jedenásť tisíc ľudí. Zakladateľom a súčasným predsedom je Luca Bondi, povolaním učiteľ náboženstva. Podľa neho je hnacou silou tohto združenia veta z Matúšovho evanjelia: „Čokoľvek ste urobili jednému z týchto mojich najmenších bratov a sestier, mne ste to urobili“ (Mt 25, 40).

▲ *Združenie Semienka pokoja je dnes veľká a krásna skupina ľudí, ktorá zastrešuje rôzne služby v oblasti Tarquinia a v rôznych častiach sveta. Môžeš nám povedať, aké boli prvé kroky tohto „dobrodružstva“?*

Prvé kroky tohto projektu siahajú k balíčku cestovín, konkrétne k 500-gramovému balíčku špagiet. Písal sa rok 1980, bol som študentom strednej školy, ešte som nemal ani 17 rokov a cítil som túžbu po niečom, čo by mi prinieslo dobrý pocit: bol som zapálený pre hudbu, študoval som, ale to mi nestačilo. Začal som teda vnútorne hľadať, čo sa nejako zvrtno smerom k zážitku blízkosti s druhými. Na začiatok som sa spýtal kňaza, či v mojom meste Tarquinia nie sú ľudia, ktorým by som mohol pomôcť. Povedal mi, že áno, že vo farnosti je niekoľko chudobných rodín. Ale ako by som im mohol pomôcť? Nemal som peniaze a nemohol som nič kúpiť. Tak som si uvedomil, že musím prosieť o to, čo potrebujem, chodiť do obchodov s potravinami, ovocím a zeleninou a do pekárni.

Pamätám si, že keď som sa prvýkrát rozhodol ísť do malého obchodu v centre, bolo to jedno popoludnie a pred vstupom som sa dlho pripravoval na to, čo poviem. Nakoniec som vstúpil a oslovil som majiteľa. Predstavil som sa a povedal som mu, že chcem pomôcť chudobným rodinám v Tarquinii. V obchode okrem neho nebol nikto. Pozeral sa na mňa s veľkými očami, počúval ma a potom sa spýtal: „Všetko to, čo si povedal, je pravda?“ Odpovedal som: „Áno, všetko je pravda!“ Tak mi dal ten balíček špagiet. Bol to pre mňa dôležitý krok, pretože ma to povzbudilo, aby som to isté urobil aj v iných obchodoch. Potom som zašiel do tých rodín, aby som sa s nimi stretol

a povedal im, že im môžem pomôcť tým, že im prinesiem jedlo: boli to rodiny s viacerými deťmi, vo veľmi neistých bytových a hygienických podmienkach. Takýto je začiatok tohto dobrodružstva.

▲ *V tom čase si nemal na mysli nejaký veľký projekt. Ako sa následne vyvíjala tvoja pôvodná idea?*

Vtedy som to ešte nevedel, ale kňaz, ktorého som oslovil, bol členom Hnutia fokoláre. Pozval ma na medzinárodné stretnutie mládeže Genfest, ktoré sa konalo v Ríme. Prijal som pozvanie a bol som fascinovaný tými mladými ľuďmi, ktorí hovorili o mieri, o solidarite, o jednote, o angažovanosti sa pre druhých, o zlepšení sveta. Pochopil som, že je v tom naozaj niečo výnimočné, a tak som sa priblížil k mládežníckej realite fokoláre. Následne túto skúsenosť prijali aj ďalší moji priatelia a rovesníci, a keďže vedeli, čo robím v Tarquinii, pridali sa ku mne, aby mi pomohli. Tak sa postupne do tejto služby zapojila prvá skupina mladých ľudí. S pribúdajúcimi rokmi však vo mne rástlo odhodlanie ešte radikálnejšie sa venovať pomoci chudobným. Okrem môjho mesta a Talianska bol okolo mňa celý svet, ktorý som musel preskúmať! Z toho vyplynula potreba osamostatniť sa, ísť svojou cestou popri fokoláre a založiť sociálne inú a viac štruktúrovanú organizáciu.

▲ *Od doručovania prvých potravinových balíčkov až po skúsenosť s citadelou v Tarquinii uplynulo viac ako 40 rokov. Čo sa za ten čas udialo?*

Množstvo skúseností, ťažkostí, iniciatív, záväzkov, ciest, ktoré mi umožnili vidieť a dotknúť sa sveta bezprostrednejšie. Bol som v Ázii, na Filipínach, v Thajsku... V roku 1995 som bol vo *favelas* v brazílskom

Salvador de Bahia, kde som priamo zažil strašnú realitu biedy, násilia a sociálnej nespravodlivosti. Bolo to, akoby som zažil vnútorné tornádo: pochopil som, ako mám ďalej žiť svoj život a že sa mám o to poznať podeliť so svojimi spolupracovníkmi, aby sme zabezpečili tých najkrehkejších ľudí na svete – deti. Nasledujúci rok sa nám vďaka projektom podpory na diaľku podarilo posilniť našu misiu Semienka pokoja, ktorou pomáhame najmä deťom. Dnes sme v Rumunsku, v Dominikánskej republike, na Kube, v Mexiku, Peru, Kamerune, Demokratickej republike Kongo a v Indii. Cez podporu týchto projektov umožňujeme mnohým deťom študovať a dôstojne rásť; z mnohých z nich sa už stali odborníci, ktorí robia svet lepším.

▲ *V istom okamihu ste dostali k dispozícii veľký pozemok. Čo tento moment znamenal pre Semienka pokoja?*

V roku 2000 sme získali miesto, ktoré bolo predtým vo vlastníctve štátu. Dovtedy sme sa snažili (najmenej dvanásťkrát) nájsť v oblasti Tarquinia nejaký bývalý statok či budovu, čo by nám umožnilo uskutočniť náš sen o citadele, kde by sme sa mohli stretávať a pomáhať. Keď sme sa dozvedeli o tejto novej príležitosti, šli sme za úradníkmi. Avšak keď sme sa ocitli na pozemku s rozlohou asi 1,5 hektára, úplne nás to odradilo: bola to opustená oblasť s neuveriteľným smetiskom. Nebol tam ani meter štvorcový voľnej plochy! Napriek tomu zvíťazila naša túžba a pustili sme sa do tohto projektu. Rekultivácia pozemku si vyžiadala veľa práce, ale dnes je táto citadela zázemím pre rôzne služby, stretnutia a oslavy. Môžeme povedať, že je miestom, o ktorom sme snívali, a že sa stále rozrastá. V súčasnosti tu máme sklady na zber potravín a šatstva pre rodiny v sociálno-ekonomickej núdzi, ľuďom so zdra-

votným postihnutím tu pomáhame, ako byť samostatní, máme tu ihriská pre deti, vzdelávaciu farmu a skleníky na pestovanie bioproduktov. Otvorili sme tu aj Centrum pomoci pre život: ponúkame pomoc matkám v ťažkostiach, máme pracovisko právnej a psychologickkej pomoci pre ženy a obeť šikanovania, kyberšikany a hazardných hier. Nachádza sa tu aj pamätník so stálou výstavou o prenasledovaní Židov v Taliansku. V poslednom čase, v súvislosti s vojnou na Ukrajine, sme spustili aj akcie solidarity pre utečencov.

▲ *Nie vždy ide všetko hladko pre tých, ktorí pracujú pre dobro komunity. Stretli ste sa aj vy s nejakými prekážkami alebo ťažkými chvíľami?*

Áno, treba vziať do úvahy, že cesta solidarity, služby druhým, delenia sa, angažovanosti za mier je náročná. Nie vždy sa človek stretne s ochotou, otvorenosťou a spoluprácou, takže aj my sme sa ocitli v situácii, keď sme museli brániť naše hodnoty a projekt citadely, keď už bol v plnom prúde. V istom okamihu na nás začali útočiť viaceré špekulantské skupiny so svojim projektom pre celú oblasť, a tak sme vyšli do ulíc, demonštrovali sme, aj sme sa pripúťali reťazami k hlavnému vchodu do mestského úradu v Tarquinii. Boli sme presvedčení, že musíme pokojne protestovať, aby sme sa postavili proti logike, ktorá nevychádzala zo solidarity. Keď sa totiž človek začne angažovať, pre viacerých sa stane nesympatickým; a keď bojuje proti mafii alebo drogovej závislosti, tak obťažuje. Aj mne sa vyhrážali v minulosti, ale rátal som s tým, neprekvapilo ma to.

▲ *Čo je základom toho, čím sú dnes Semienka pokoja? V čom spočíva ich sila a vďaka komu a čomu ide stále dopredu?*

Zriedkavo nazývam *Semienka pokoja* združením. Radšej to nazývam spoločenstvom, ktoré slúži. Ideál našej služby je opísaný v 25. kapitole Matúšovho evanjelia, kde sa píše o skutkoch milosrdenstva. Práve na tieto vety sa spoločenstvo *Semienka pokoja* orientuje a práve na nich sme postavili našu cestu pomoci tým kategóriám, o ktorých Ježiš hovoril. Musím dodať, že spolupracujú s nami aj ľudia rôznych vierovyznaní a kultúr alebo aj tí, ktorí sa neopierajú o náboženskú vieru, pretože služba druhým nie je výlučným monopolom veriaceho človeka. Evanjelium nás vedie k tomu, aby sme kráčali s mužmi a ženami dobrej vôle, a preto nás žiada mať veľké a otvorené srdce a myseľ so zmyslom pre bratstvo, ktoré je veľkým posolstvom pápeža Františka. Veriaci rôznych vierovyznaní i bez náboženskej viery sa spoločne môžeme vložiť do služby druhým a tak zlepšiť svet.

Anglikánsky arcibiskup Desmond Mpilo Tutu

Hlas tých, ktorí nemali hlas

Mervat Kelliová
a Heike Vesperová

Životným cieľom Desmonda Mpila Tutua, emeritného anglikánskeho arcibiskupa Kapského mesta, bolo: „Spravodlivá a demokratická spoločnosť bez rasových rozdielov.“ Zomrel 26. decembra 2021 vo veku 90 rokov. Bol dôležitou postavou dejín, cirkevným vodcom, ktorý žil hlbokými kresťanskými zásadami. Podľa neho „viera bez skutkov je mŕtva“, čo je biblické posolstvo, ktoré musíme žiť. Bol apoštolom pokoja a jednoty, srdečným človekom, ktorý sa horlivo zasadzoval za oslobodenie a zmierenie, bol priateľský a nazývaný „obrancom ľudských práv“.

Desmond Mpilo Tutu sa narodil 7. októbra 1931 v skromnej rodine v Klerksdorpe, vidieckom mestečku asi 160 kilometrov juhozápadne od Johannesburgu. V detstve si popoludní robil domáce úlohy vo veľkej kuchyni ústavu pre nevidiacich, kde jeho matka pracovala ako kuchárka. Často sa stávalo, že biely anglikánsky reverend Trevor Huddleston, keď vošiel zadnými dverami, úctivo ju pozdravil zložením klobúka: „Dobrý večer, pani Tutuová!“ Toto gesto zasiahlo dušu malého chlapca, ktorý si už zvykol, že bieli ľudia sa k černochoch nesprávali s úctou a láskou. Aj preto zohrala postava Huddlestona v jeho živote rozhodujúcu úlohu; mladému Tutuovi odovzdal okrem benediktínskej kontemplatívnej spirituality aj vášeň pre spravodlivosť.

V roku 1948 bol zavedený systém apartheidu. V tejto atmosfére sa Desmondovi podarilo stať učiteľom. V roku 1955 sa oženil s kolegyňou z Nomalizo Leah Shenxane. Obaja však opustili toto povolanie kvôli novým zákonom, ktoré vyžadovali, aby školy pre černochoch boli nielen segregované, ale aj zbavené prostriedkov a aby mali nízku kvalitu.

▲ Zjednocujúca osobnosť bez rasovej menejcennosti

Tutu bol ordinovaný za anglikánskeho duchovného v roku 1960. O dva roky neskôr mu komunita Resurrection Community v Huddlestone pomohla vycestovať do Spojeného kráľovstva, aby pokračoval v teologických štúdiách. Keď sa v roku 1966 vrátil do Južnej Afriky, začala sa mu mimoriadna kariéra učiteľa teológie a duchovného. Nebolo v ňom stopy po rasovej menejcennosti a stal sa známym svojou nákazlivou živosťou a zmyslom pre humor, čo bolo vyjadrením jeho hlbokkej úcty k ľudskosti všetkých jeho partnerov v dialógu.

V roku 1983 Tutu pôsobil ako tajomník Národnej rady cirkví Južnej Afriky. Za „úlohu, ktorú zohral ako zjednocujúca osobnosť v kampani za vyriešenie problému apartheidu v Južnej Afrike,“ mu bola 16. októbra 1984 udelená Nobelova cena za mier. V roku 1985 sa stal prvým černošským biskupom v Johannesburgu a v nasledujúcom roku prvým černošským arcibiskupom v Kapskom Meste, pričom táto funkcia sa spájala s funkciou primasa Anglikánskej cirkvi v Južnej Afrike.

V rokoch 1996 až 1999 Tutu predsedal *Komisií pre pravdu a zmierenie v Juhoafrickej republike*, ktorá dodnes predstavuje jeden z najväčších experimentov v oblasti spravodlivosti bez sankcií. Získal množstvo ocenení vrátane ceny Pacem in terris, Lincolnovej ceny a Gándhího ceny za mierové vodcovstvo. Pocty, ktoré mu boli udelené, nikdy nepoškvrnili jeho pokoru a ani tvrdá kritika straníckej príslušnosti nikdy neznižila jeho humor.

▲ Příklad křesťanstva ponoreného do situácii doby

Desmond sa hlboko angažoval v ekumenickom hnutí. Vytrvalo pracoval na zblížovaní cirkví s cieľom spoločne vyvinúť účinnejšie úsilie, aby sa znížili politické, ekonomické a najmä sociálne rozdiely, ktoré hrozili ešte väčším rozdelením ľudí.

Bol veľkým príkladom křesťanstva ponoreného do situácií jeho doby. Jeho slová by sa dali zhrnúť do piatich pojmov, ktoré sú v súlade s jeho životnou skúsenosťou a sú veľmi aktuálne aj dnes.

▲ Revolučná sila evanjelia

- „Ak si chcete niekoho podmaniť a utláčať, posledná vec, ktorú by ste mu mali dať do ruky, je Biblia. Biblia je revoluč-

nejšia než akýkoľvek politický manifest či ideológia, lebo dokáže rozvrátiť nastolený systém. Prečo? Pretože Biblia hovorí, že každý z nás bez výnimky je stvorený na Boží obraz. Či sme bohatí alebo chudobní, čierni alebo bieli, vzdelaní alebo negramotní, muži alebo ženy, každý z nás je stvorený na Boží obraz, a to je úžasné, vzrušujúce.“

▲ Naša spoločná ľudskosť

- „Rozdiely nie sú na to, aby rozdeľovali, odcudzovali. Sme odlišní práve preto, aby sme naplnili našu vzájomnú potrebu, že jedni potrebujeme druhých.“
- „Sme stvorení pre dobro. Sme stvorení pre lásku. Sme stvorení pre srdečnosť. Sme stvorení, aby sme boli spolu. Sme stvorení pre všetky dobré veci, ktoré ty a ja poznáme. Boli sme stvorení na to, aby sme svetu hovorili, že neexistujú cudzí ľudia. Všetci sú vítaní: čierni aj bieli, červení aj žltí, bohatí aj chudobní, vzdelaní aj nevzdelaní, muži aj ženy, homosexuáli, heterosexuáli, všetci, všetci. Všetci patríme do tejto rodiny, do tejto ľudskej rodiny, do rodiny Božej.“
- „Keby sme len dokázali uznať našu spoločnú ľudskosť, to, že patríme k sebe, že naše osudy sú navzájom prepojené, že môžeme byť slobodní len spolu, že môžeme byť ľudskí len spolu, potom by prišiel nádherný svet, kde by sme všetci mohli žiť v harmónii ako členovia jednej rodiny, ľudskej rodiny.“

▲ Spravodlivosť a pokoj

- „Keď sa vyskytnú situácie nespravodlivosti, bez ohľadu na to, o akú vládu ide, či čiernu alebo bielu, neutralita je

neprijateľná. (...) Ak ste neutrálni v situáciách nespravodlivosti, vybrali ste si stranu utláčateľa. Ak slon položil nohu na chvost myši a vy hovoríte, že ste neutrálny, myš vašu neutralitu neocení.“

- „Myslím, že ľudia si začínajú uvedomovať, že nemôžete mať v jednej časti sveta hojnosť a v druhej časti obrovskú púšť chudoby a nedostatku a pritom si myslieť, že môžete mať stabilný svet.“
- „Ak chcete mier, nehovorte so svojimi priateľmi. Hovorte so svojimi nepriateľmi.“
- „Práve prostredníctvom slabosti a zraniteľnosti sa väčšina z nás učí empatii a súcitú a objavuje svoju dušu.“

▲ **Nenávisť nemá u Božom dome miesto**

- „Keď druhých chápeme ako nepriateľov, riskujeme, že sa staneme tým, čo nenávidíme. Keď utláčame iných, nakoniec utláčame sami seba. (...) Nikto by nemal byť vylúčený z našej lásky, zo súcitú alebo záujmu kvôli rase alebo pohlaviu, viere alebo dôležitosti, alebo kvôli svojej sexuálnej orientácii. Namiesto oddeľovania a rozdelení by všetky odlišnosti mali zabezpečiť, aby sa bohatá rozmanitosť oslavovala v záujme základnej jednoty. Sme rôzni, aby sme mohli spoznať, že sa navzájom potrebujeme.“
- „Bremeno bolesti môžeme niesť po celý život. Môžeme z bolesti, ktorú sme zažili, urobiť určujúci aspekt našich príbehov. To znamená, že vďaka niekomu inému objavíme, kto sme, že niekto iný môže rozhodnúť o tom, ako sa cítime, a že niekto iný môže rozhodnúť o tom,

ako sa budeme pozeráť na svet. Odpustenie nás nielenže oslobodzuje od bremena názoru niekoho iného o nás, ale dáva nám možnosť skutočne napísať dejiny nás samých, lebo v živote môžeme milovať, tešiť sa, vychutnávať si život a žiť ho.“

▲ **Sila malého dobra tam, kde sa nachádzame**

- „Urob malý kúsok dobra tam, kde sa nachádzaš. Keď sa tieto malé kúsky dobra spoja, zmenia svet.“
- „Príliš často si myslíme, že musíme robiť veľkolepé veci. Ale ak si uvedomíme, že more sa vlastne skladá z kvapiek vody a každá kvapka sa počíta, tak každý z nás môže urobiť svoj malý kúsok dobra tam, kde sa nachádza. Tieto malé kúsky potom spoločne môžu takmer prevrátiť svet a každý z nás môže byť oázou pokoja.“

Pri smrti Desmonda Tutua prišli z celého sveta vyjadrenia úcty k tomuto veľkému mužovi, ktorý horlivo a oddane svedčil o svojom silnom pripútaní sa ku Kristovi, „nášmu pokoji a osloboditeľovi utláčaných“.

Pramene:

G. Albanese, *Il lutto. Tutu, l'uomo di fede e di pace che fece crollare l'apartheid*, www.avvenire.it (28.12.2021); G. Guglielmetto, *Pace, è rimasto impegnato per la giustizia globale fino alla morte*, www.mulino.it (1.2.2022); citácie Tutua sú prevzaté z časopisu *New City* (marec 2022).

Charles de Foucauld: Charizma, ktorá rozkvitla „post mortem“

Generativita, ktorá prekonáva každé obmedzenie

Andrea Mandonico, SMA

Z nasledujúcich riadkov by sa mohlo zdať, že sa v nich píše o udalosti z našich čias, ale odohrala sa pred sto rokmi: generativita Charlesa de Foucaulda sa prejavila takmer desať rokov po jeho smrti. Vždy chcel mať žiakov a pripravil pre nich aj pravidlá, aj direktórium rehoľného života podľa vtedajšieho štýlu, avšak nikdy nemal radosť z toho, že by svojich nasledovníkov mohol prijať v Tamanrassete, kde žil. Duch si dal načas a potom ďaleko prekonal očakávania brata Charlesa. Dnes existuje dvadsaťjeden rehoľných rodín, ktoré vyrástli z jeho charizmy a z jeho spôsobu nasledovania „milovaného brata a Pána“. Hovorí o tom postulátor procesu blahorečenia a svätorečenia Charlesa de Foucaulda.

„Nemyslím si, že ste vhodný ako duchovný vodca, syn môj! Vaše nariadenia sú absolútne neuskutočniteľné. Nazoaj sa mi to tak zdá, o tom nepochybujem. Pápež váhal so schválením františkánskej reguly, usúdil, že je príliš prísna... ale táto Vaša... popravde ma desí! Ak chcete, prežité svoj život pri dverách nejakej komunity, v biede, po ktorej túžite... Ale nepíšte žiadnu regulu, prosím. (...) Predovšetkým nič nezakladajte. Ak absolútne odmietať ducha svätého Bernarda a trapistov, vyberte si iný spôsob života... ale neľahajte doň spoločníkov, prosím vás.“¹

Tieto slová napísal abbé Huvelin 2. augusta 1896 bratovi Charlesovi de Foucauldovi, ktorý mal v úmysle opustiť trapistický kláštor – do ktorého vstúpil v roku 1890, pretože v ňom nenašiel radikalizmus, o akom sníval. Dúfal, že na túto cestu pritiahne aj iných, a vypracoval pre nich regulu života. Napriek „prosbám“ svojho duchovného vodcu neprestával prepracovávať, navrhovať a aktualizovať svoju regulu, dokonca uvažoval aj o ženskej vetve a až do svojej smrti v roku 1916 neúnavne hľadal spoločníkov, ktorí by s ním spoločne prežívali jeho charizmu. Jedného našiel, Michela, ktorý sa po troch mesiacoch – hoci obdivoval svätosť brata Charlesa – musel vrátiť do svojej pôvodnej rehole Bielych otcov, pretože ho de Foucauldov životný štýl vyčerpával.

Až po jeho smrti sa zrodili duchovní synovia a dcéry Charlesa de Foucaulda, čo dokazuje, že generativita charizmy nielenže nezávisí od schopnosti zakladateľa fascinovať a priťahovať svojich nasledovníkov, ale dokonca prekračuje aj takú hranicu, akou je smrť. Po rôznych pokusoch – spomeňme si na Charlesa Henriona, Emila Malcora a otca Peyriguèra – dnes existuje spolu 21 inštitútov zasvätené-

ho života, sekulárnych inštitútov, fraternít, duchovných združení a hnutí, ktoré Cirkev uznala a ktoré sa inšpirujú de Foucauldovou charizmou – okrem nich stále vznikajú ďalšie.

▲ Nazaretská charizma

„Kto miluje, chce napodobňovať. To je tajomstvo môjho života: stratil som svoje srdce pre Ježiša Nazaretského, ktorý bol ukrižovaný pred 1 900 rokmi, a celý život som sa ho snažil napodobňovať, nakoľko mi to dovolila moja slabosť.“² V tejto krátkej vete, ktorú Charles de Foucauld napísal jednému svojmu priateľovi, máme bezpochyby najkrajšiu definíciu, akú kedy on o sebe a o svojom hľadaní povedal. Jeho životný príbeh po obrátení bol neustálym snažením sa napodobňovať Ježiša Nazaretského. Tú tvár, ako hovorí, „zhliadol, keď sa prechádzal ulicami Nazareta“ počas cesty do Svätej zeme, ktorú podnikol takmer hneď po svojom obrátení. Zistil, že na tomto mieste Boh zjavil svoju pravú tvár prostredníctvom „pokornej a skrytej existencie božského robotníka z Nazareta“³, teda Ježiša, ako neskôr povedal. V Nazarete sa Ježiš naučil byť človekom ako my, prežíval život svojich krajanov a pestoval bratstvo voči každému, najmä k najchudobnejším, a toto všetko s veľmi dôverným a osobitným vzťahom k Bohu, ktorého volal „Abbà“, Otecko.

Toto sú základné piliere, ktoré sa snaží realizovať 21 duchovných rodín zrodenných z jeho charizmy: hlboký život kontemplácie Božieho tajomstva a bratstvo so všetkými, najmä s tými najchudobnejšími, čím si osvojujú to, čo brat Charles napísal: „Chcem, aby si všetci obyvatelia, kresťania, moslimovia, židia, modloslužobníci zvykli na to, aby vo mne videli brata (...) univerzálneho brata.“ Chcel kráčať ich tempom,

nepostupovať rýchlejšie ako oni, rásť v ľudskosti s každým jednotlivcom a vyzdvihovať dar, ktorý do nich zasial Boh, milovať a rešpektovať slobodnú odpoveď, ktorú môžu dať na vnuknutie Ducha.

Ide o to, aby žili „nazaretským životom tam, kde ich Pán umiestnil“. Preto hoci charizma je v podstate spoločná a rovnaká, každé bratstvo ju na svojom mieste inak konkrétne žije.

▲ Mnohotuárna charizmatická rodina

Uvediem niekoľko príkladov tohto rozkvetu⁴.

- *Malí bratia Ježišovi*, ktorých založil René Voillaume. Snažia sa žiť kontemplatívnu charizmu v adorácii, nasledovať Ježiša a stať sa bratmi pre tých, ktorých stretávajú, a byť solidárni s najchudobnejšími. Prežívajú teda životnú situáciu „chudobných ľudí“, aby sa v nich čoraz viac ukazovala „Ježišova ľudská tvár“ (Mt 25). Tak chcú byť robotníkmi s robotníkmi, roľníkmi s roľníkmi, murármi, remeselníkmi atď.
- *Malé sestry Ježišove*, ktoré založila malá sestra Magdeleine Hutinová. Žijú kontemplatívnym životom uprostred ľudí, medzi chudobnými a prežívajú s nimi ich životné podmienky, prácu, bývanie. Ich komunity sú otvorené, sú miestom prijatia, priateľstva a sesterstva, pričom osobitnú pozornosť venujú moslimom a ľuďom na okraji spoločnosti v mnohých krajinách sveta a snažia sa im prejavovať Božiu nehu a dobrotu.
- *Sekulárna fraternita*. Pre manželov, rodiny a slobodných predstavuje nazaretské tajomstvo prijať Ježiša, ktorého oslavujú a klaňajú sa mu v Eucharistii. Snažia sa tak ohlasovať evanjelium

každodenným svedectvom, solidaritou s chudobnými, ktorých chápú ako živú prítomnosť Krista vo svete, snažia sa aj o spoločenstvo a priateľstvo so všetkými cirkvami, náboženstvami a národmi. Pri pohľade na spôsob, akým žijú, sa človek dozvedá, čo je to kresťanský život.

- *Misionári Ježiša služobníka*. Tento sekulárny inštitút, založený v roku 1979 vo Vietname ako služba etnickým menšinám, pozostáva z troch vetiev: zasvätení muži, zasvätené ženy a spolupracovníci slobodní a zosobášení. Takto o sebe píše: „Ide o dôkladné prežívanie evanjelia, bratskú lásku, život v tichu, chudobe, práci ako Ježiš v Nazarete, v blízkosti Eucharistie a v spojení s Ježišovou obetou.“
- *Kňazská fraternita Jesus Caritas*, ktoré združuje diecéznych kňazov z piatich kontinentov, ktorí chcú viesť svoj kňazský život a službu vo svetle charizmy Charlesa de Foucaulda. Podobne ako on, aj oni venujú čas každodennej adorácii Pána v Eucharistii; robia „nazaretský mesiac“, to znamená duchovnú obnovu v trvaní jedného mesiaca na spôsob Ježišovho života v Nazarete, jeden deň za mesiac na púšti, bratské stretnutia, kde prehodnocujú svoj život na základe evanjelia. Snažia sa pestovať svoju charizmu s vrúcnou láskou k „Ježišovi – Láske“ a vykonávať svoju pastoračnú činnosť výlučne „pre Ježiša a jeho evanjelium“; pestujú univerzálne bratstvo prostredníctvom jednoduchého života, v blízkosti ľudí, v solidarite s tou časťou Božieho ľudu, ktorú dostali od svojho diecézneho biskupa v mene Cirkvi, a tak sa s veľkým a ekumenickým srdcom bezvýhradne zasväcujú Bohu a ľudstvu v konkrétnej realite svojej diecéznej cirkvi.

▲ Svedkovia charizmy

Aby pokračovali v žití charizmy brata Charlesa, jednotliví členovia jeho duchovnej rodiny si osvojujú to, čo on sám napísal Josephovi Hoursovi, novinárovi z Lyonu, o evanjelizácii Tuarégov: „Každý kresťan musí byť apoštolom: to nie je rada, to je príkazanie, príkazanie lásky. Byť apoštolom, avšak akým spôsobom? Tým najlepším, najvhodnejším pre ľudí, ktorých budeme oslovovať; so všetkými, ktorí sú s ním vo vzťahu, a bez výnimky: byť láskavý, nežný, bratsky naklonený, byť príkladom cnosti, s vždy priťažlivou a kresťanskou pokorou a jemnosťou; s tými, ktorí nikdy nepovedia ani slovo o Bohu alebo náboženstve, trpezlivo čakať, ako Boh trpezlivo čaká, byť dobrý, ako je Boh dobrý a milujúci, byť nežným bratom a modliť sa za nich; s tými, ktorí hovoria o Bohu, byť taký, aby mohli pochopiť; (...) Predovšetkým vidieť v každom človeku brata“⁵ a najmä „vidieť [v tých najchudobnejších] zástupcov Ježiša, samotného Ježiša.“⁶

¹ Charles de Foucauld – Abbé Huvelin, *20 ans de correspondance entre Charles de Foucauld et son directeur spirituel (1890-1910)*, Jean-François Six a Brigitte Cuisinier, Nouvelle Cité, Bruyères-le-Châtel 2010, str. 93.

² List Gabrielovi Tourdesovi, 7. marca 1902.

³ List Louisovi de Foucauldovi z Nazaretu, 12. apríla 1897.

⁴ Tieto príklady preberám z č. 157 – 158 časopisu *Jesus Caritas* (apríl 2020) a z brožúry *Charles de Foucauld et sa famille spirituelle*, ktorú vydalo medzinárodné združenie Association Famille Spirituelle Charles de Foucauld, Rím 2005.

⁵ Charles de Foucauld, *Correspondances lyonnaises (1904 - 1916)*, Karthala, Paríž 2005, str. 90 – 94.

⁶ *Tamtiež, Non c'è distanza per i cuori che si amano. Lettere alla sorella Marie*, Effatà Editrice, Cantalupa 2020, str. 98-99.

Sestra Antónia Moioliová.
Charizma naplno žitá s vášňou pre jednotu

Táto noc je nádherný deň

Marina Mottaová, SBG

„Spiritualita jednoty novým spôsobom osvetlila charizmu môjho zakladateľa Nicolu Barrého. Intuície, ktoré mal v roku 1600, sa ňou akoby otvorili, doplnili a dali nový zápal ich žiť. V srdci mám len jednu túžbu: aby všetci zakúsili, že Boh nás nesmierne miluje.“ Tieto slová sestry Antónie Moioliovej dobre vyjadrujú jej život plný evanjelia, ktoré sa jej zakladateľ snažil realizovať svojou spiritualitou a poslaním: „Boh tak miloval svet, že poslal svojho Syna, aby každý, kto verí, mal večný život. Kto prijme chudobné a opustené dieťa, dvojnásobne prijme Ježiša“ (N. Barré, *Stanovy a regule 1, 1 – 2*).

Sestra Antónia Moioliová z Kongregácie sestier od Dieťaťa Ježiša sa narodila v Bergame v roku 1950 a 30. júla 2021 odišla do Otcovho domu. Zanechala príklad ženy, ktorá naplno žila charizmu svojho zakladateľa Nicolu Barrého: prijať výzvu od Pána Ježiša nasledovať ho ako jedinú Lásku, rozpoznať ho najmä v mladých, chudobných a zraniteľných. Prinášame vám príklad neúnavnej vychovávateľky, ktorá slúžila Cirkvi a ľudstvu tvorivo a s vášňou, majúc v srdci Ježišovu vášň pre jednotu: „Aby všetci boli jedno.“

▲ Dvojité stretnutie a povolanie

Rodená Bergamčanka Antónia v sebe niesla vlastnosti národa, do ktorého patrila: bola konkrétnou, pracovitou, plnou iniciatívy a skutočne kresťanskou osobou.

Ako mladá žena, hnaná vnútorným nepokojom, sa vydala hľadať autentický zmysel života; našla ho počas stretnutia vo Vallo Torinese, vo farnosti, kde žila ctihodná Mária Orsola Bussone. Antonia spomína: „Bolo to v roku 1969. Tam vo Vallo Torinese som sa stretla s ideálom jednoty. Mala som 19 rokov. Keď som počúvala skúsenosti s evanjeliom, hlboko sa ma dotkla radosť ľudí. Prvýkrát som počula o Bohu, ktorý je Lásky. V mojom srdci, ktoré bolo citlivé na sociálnu oblasť, ale uzavreté pred Bohom, sa však niečo stalo. Počas omše som povedala *áno* Bohu, ktorý je Lásky: aj ja som ho chcela nasledovať. Ale ako? Ešte neviem, ale som otvorená vydať sa na cestu. Na druhý deň som sa v škole, kde som vyučovala, snažila vidieť Ježiša v deťoch. Bez toho, aby ma o to požiadali, zaviazala som jednému

a potom aj druhému topánky, pretože som to urobila Ježišovi. Začala som milovať, našla som život: Boha Lásku a konkrétne skutky lásky boli toho dôsledkom. (...) Bola som mladým človekom bez ideálov a Ježiš, ktorého som objavila a zažívala prostredníctvom evanjelia, mi dal všetko. Vďaka nemu som znovu našla Boha a s ním aj túžbu nasledovať ho.“

Fascinovaná nadšením pre výchovu a slobodou niektorých kolegyň v práci (boli to rehoľné sestry) zistila, že aj ony žijú spiritualitu jednoty. „Našla som si v rukách knihu o ich zakladateľovi, prečítala som ju a pocítila radosť zo súladu so svojim vnútorným nadšením. Vo svojom srdci som silno pocítila, že môžem žiť jednotu v Cirkvi, a to v tejto rehoľnej rodine. Začala som teda obdobie spoznávania tohto života a rozlišovala som ako ďalej. A tu som stretla jednu z nich, sestru od Dieťaťa Ježiša, s ideálom jednoty v srdci.“ Antónia tentokrát teda začala svoje dobrodružstvo učiteľky s túžbou darovať všetkým Boha najmä tam, kde Ježiša nepoznali a nemilovali. Zároveň zostala spojená s Hnutím fokoláre, ktoré považovala za neoddeliteľné od svojho povolania.

▲ Energická, inteligentná, premýšľajúca pracovníčka

V roku 1977, po tom, čo vždy s veľkým nadšením pracovala v rôznych školách a farnostiach v oblasti Bergama, pokračovala vo svojom pôsobení v Inštitúte Panny Márie Anjelskej v Ríme, ktorého sa neskôr stala riaditeľkou. Energická, inteligentná, premýšľajúca zaručovala svojim žiakom pevnú ľudskú, intelektuálnu a kresťanskú formáciu. Veľmi bola pozorná najmä voči menším a krehkejším žiakom.

Stala sa oporou pre mnohých mladých ľudí: jej inštitucionálne povinnosti ju nevzdialili

od konkrétnych potrieb detí a mladých, ba umožnili jej ukázať krásu nasledovania Ježiša v jednoduchosti vlastnej ľudskosti.

▲ Univerzálnejší horizont

V roku 1990 vstúpila do Centra pre zasvätené ženy, ktoré sa zúčastňujú života Hnutia fokoláre. „Byť rehoľníčkou oživenou spiritualitou jednoty,“ napísala jedného dňa, „znamená žiť pre zjednotený svet, dovoliť, aby sa univerzálny rozmer fokoláre stal mojim spôsobom života. Zo svojej 30-ročnej skúsenosti môže povedať, že pre môj inštitút je to prínos.“

Kontemplujúc podivuhodné udalosti, ktoré Duch Svätý vykonal a naďalej konal prostredníctvom starých a nových chariziem, sestra Antónia nielenže našla poslanstvo svojho zakladateľa živé a aktuálne, ale prijala výzvu žiť jednotu aj s inými rehoľnými rodinami, „milujúc inú kongregáciu ako svoju vlastnú“. Na svojich mnohých cestách po rôznych kontinentoch oslovila mnohé zasvätené ženy, ale aj mníšky iných cirkví a iných náboženstiev, pričom sa naplno delila o dar povolania byť ženami spoločenstva.

▲ Žena, ktorá vedela „stáť pri“ a byť nablízku

Sestra Antónia bola skutočnou ženou schopnou ukázať Cirkvi najvyššie ženské povolanie: byť matkou, ktorá neustále generuje svoje deti k viere, teda k stretnutiu s Ježišom. Bola ženou, ktorá vedela „stáť pri“ a povzbudzovať svojich žiakov, aby sa napriek tisícim obáv nebáli vzlietnuť. Mnoho ráz pocítili silu tohto postrčenia a lamentovali len vtedy, keď na nich stále naliehala. Ale ako matka, ktorá pozná potenciál svojich detí, nezastavila sa pred ich lamentovaním: bola „silnou“ ženou, ktorá učila svoje

deti, aby dosiahli to, po čom túžili, a aby sa neuspokojili iba s málom.

Sestra Antónia prejavovala osobitnú citlivosť pre tých, ktorí najviac zápasili a boli najkrehkejší, pre tých, ktorí boli na okraji: jej citlivosť mala podobu pozornosti a starostlivosti. Jej pracovitnosťou nakazila mnohých mladých ľudí, ktorí – unesení jej vášňou pre druhých – začali charitatívne pôsobiť nielen v Ríme, ale aj v najopustenejších oblastiach Neapola a južného Talianska.

▲ Smerovala na periférie

Koncom sedemdesiatych rokov XX. storočia prijala komunita sestier z Inštitútu Panny Márie Anjelskej vojnových utečencov z Etiópie, s čím miestni obyvatelia nie celkom súhlasili. Na druhej strane sestra Antónia pochopila, že táto okolnosť bola v skutočnosti príležitosťou, aby všetci podrástli vo všeobecnom bratstve.

Keď na predmestiach Ríma, na výzvu Rímskej diecézy, otvorili dve nové komunity, sestra Antónia, zatiaľ čo pokračovala v práci v Santa Maria degli Angeli, sa presťahovala sa do Palmaroly, kde sa medzi mladými ľuďmi zrodila a následne zakvitla mimoriadne intenzívna misijná skúsenosť. Vtedajší biskup Nosiglia, ktorého oslovilo jej výchovné nadšenie a pútavé a organizačné schopnosti, ju povolal, ako jedínú ženu a zasvätenú osobu, do Komisie pre mládež Rímskej diecézy a menoval ju vedúcou v tomto sektore. Boli to roky, počas ktorých spoločne pripravovali Svetové dni mládeže v Paríži v roku 1997 a spoznali tam jej inteligentný a všetkými uznaný prínos pre miestnu cirkev.

▲ V službe inštitútu, vedená charizmou Barrého

V roku 1996 dostala nové poslanie a odišla z Ríma: bola zvolená za zodpovednú za Sestry od Dieťaťa Ježiša pre celé Taliansko. Pri tejto úlohe nešetřila silami a oživovala komunity svojím zvyčajným entuziazmom a túžbou vyzdvihnúť aktuálnosť a krásu charizmy Nicolu Barrého.

Počas Svetových dní mládeže v roku 2000 prišla do Ríma spolu so svojimi sestrami, aby pomohli pri prijímaní mladých ľudí z celého sveta. Veľmi pekné svedectvo vyrozprávala bývalá stredoškolačka, ktorá sa stretla so sestrou Antóniou: „Počas prijímania mladých pútnikov do budovy nášho Inštitútu Panny Márie Anjelskej sestra Antónia zverila každému z nás dobrovoľníkov presnú úlohu. Dobre vedela, že onedlho sa vyberiem cestou osobitného zasvätenia sa Bohu. Pristúpila ku mne a povedala: ‚Ty budeš mať na starosti toalety v telocvični.‘ Ja som sa však chcela venovať iným činnostiam ako práve tejto. Na druhý deň som sa však dostavila, aby som si splnila svoju povinnosť. Sestra Antónia mi pred začiatkom povedala, že na skutočnú službu ľuďom si človek musí zašpiniť ruky. A vtedy som si uvedomila to najkrajšie, vďaka čomu som spoznala, že ona je skutočnou učiteľkou: tie toalety začala čistiť so mnou. Boli sme dve! Počas čistenia sme strávili hodiny rozprávaním o všetkom možnom. Na druhý deň som tam chcela byť čo najskôr, aby sme mohli pokračovať v dialógu. Ocitla som sa totiž pred silnou, plne realizovanou ženou.“

▲ Záverečný úsek jej cesty

Keď sa sestre Antónii skončilo funkčné obdobie zodpovednej za sestry v Taliansku, jej inštitút jej dovolil pracovať na plný úväzok v Centre pre zasvätené ženy, ktoré čerpajú zo spirituality Hnutia fokoláre. Zostala tam, kým jej to zdravie dovolilo. Posledné roky prešla temnotou chorôb a pochybností.

Tí, ktorí nasledujú Krista, nie sú ušetrení ničoho. Tá, ktorá kedysi s pokojom hovorila pred veľkým publikom – bola dobrou rečníčkou –, už zrazu nemala slová; tá, ktorá si pamätala najmenej detaily o človeku a jeho príbehu, zrazu nebola schopná rozpoznať, kto prišiel za ňou. Stratila všetko. Avšak práve v tejto jej skúsenosti úplného odlúčenia, opustenosti a prázdnoty žiarili v celej svojej kráse a prorocke slová zakladateľa jej inštitútu, v ktoré sestra Antónia vždy verila: „Táto noc je nádherný deň.“

Sestra Antónia Moioliová po sebe zanechala príklad ženy, ktorá radikálne žila svoje nasledovanie Boha a lásku k ukrižovanému a zmŕtvychvstalému Ježišovi; je príkladom zasvätenej ženy, ktorá stovkám ľudí dávala poznať Božiu lásku a s tvorivosťou a neúnavnosťou sa venovala službe Cirkvi a ľudstvu, pričom v srdci ju viedla vášeň pre jednotu.

Spoločné synodálne kráčanie Hnutia fokoláre a Saleziánskej komunity v Prešove na Slovensku

Plody synodálneho života v miestnej cirkvi

Mária a Jozef Polákovci

Keď sa v októbri roku 2021 začal synodálny proces vyhlásený pápežom Františkom, manželia Polákovci sa cítili byť osobne pozvaní k spoločnému kráčaniu celého Božieho ľudu, na čo – ako píšú – museli a chceli reagovať. Preto začali hľadať odpoveď na otázku, akým konkrétnym spôsobom sa zapojiť do synodálneho procesu, pričom neobišli svojho farára, členov farského spoločenstva, ale ani miestnu komunitu saleziánov.

Patríme do Hnutia fokoláre, a tak náš prvý kontakt so synodou bol prirodzene prostredníctvom nášho spoločenstva. V čase covidových obmedzení sme sa ako skupina záujemcov stretli prostredníctvom zoom stretnutí a venovali niektorým vybraným témam prípravného dokumentu na Synodu. Následne sme sa ako rôzne skupiny stretávali po celom Slovensku a výstup z týchto našich stretnutí bol spracovaný a zaslaný do Centra Hnutia fokoláre v Ríme. S týmto výstupom bola oboznámená aj celá komunita na Slovensku.

Zároveň sme si však obaja uvedomovali, že tému synody by bolo potrebné otvoriť aj v našej farnosti na sídlisku v Prešove, kam patríme, hoci osobne sa aktívne nepodieľa-

me na farskom živote. Keďže sme nezaregistrovali konkrétnu ponuku, neostávalo nič iné, ako osobne navštíviť správcu farnosti a položiť mu túto otázku a zároveň ponúknuť našu konkrétnu pomoc. Pán farár sa nielen potešil, že sme prišli s takouto iniciatívou, ale už o pár dní zvolal skupinu aktívnych farníkov, čím sa začali naše synodálne stretnutia.

Prebrali sme všetkých desať synodálnych tém, ale čo bolo hlavné, dokázali sme viesť otvorený dialóg o týchto témach i v názorovej rôznorodosti. Okrem toho sme spoločne hľadali odpovede na otázky, ktorými žije dnešná Cirkev. Vnímali sme tak aj život a potreby farnosti, dôsledkom čoho bol vznik farskej pastoračnej rady zloženej práve z účastníkov našich synodálnych stretnutí. Táto skúsenosť nás presvedčila, že iba Ježišova prítomnosť medzi nami dokáže vytvárať vzťahy, bez ktorých sa nemôže zrodiť nič hodnotné. A že iba spoločné kráčanie laikov a kňazov je zárukou novej podoby Cirkvi.

Súbežne s touto skúsenosťou mal Boh pripravený pre nás ďalší rozmer synodálneho kráčania. Radi chodievame na sväté omše aj k saleziánom v Prešove, kde sa osobne poznáme aj s direktorom strediska. V čase otvorenia prvej fázy synodálneho procesu sa nás spýtal, ako sme sa zapojili do Synody v našom hnutí. Porozprávali sme mu našu zoomovú synodálnu skúsenosť a skúsenosť následných osobných stretnutí. Z toho vznikol nápad, aby sme aj u nich vytvorili spoločnú skupinu. Po stanovenej nedeľnej svätej omši sme teda prítomným ponúkli takúto možnosť synodálneho dialógu. Diskutujúcich nebolo veľa, ale otvoril sa medzi nami veľmi plodný a otvorený

dialóg, kde každý mohol slobodne vyjadriť svoj názor. Vznikol tak cyklus stretnutí na vybratej synodálnej témy, ale venovali sme sa aj otázkam týkajúcich sa života v našich spoločenstvách, s dôrazom na účasť na živote Cirkvi. Uvedomili sme si, ako sa obe naše spirituality (fokolarínska a saleziánska) môžu navzájom dopĺňať a obohacovať. Všetci sme boli presvedčení, že medzi nami pôsobil Duch Svätý, ktorý nám vnukol túto myšlienku spoločnej synodálnej spolupráce a svedectva našej jednoty. Počas týchto stretnutí a vzájomných rozhovoroch sa medzi zúčastnenými vytvorili veľmi otvorené a úprimné vzťahy.

Zaujímavým zistením bolo, že väčšina našich nových saleziánskych priateľov boli mladé rodiny z farností, do ktorej patríme a kde sme už rozbehli synodálne stretnutia. A práve synodálne témy venované začleneniu laických hnutí a rehoľných spoločenstiev do života farností nás podnietili k myšlienke, ako konkrétne uplatniť náš potenciál pre farskú rodinu, do ktorej spolu patríme. A tak sa zrodila myšlienka „nedeľnej kávičky“, to znamená pozvať po jednej nedeľnej svätej omši ľudí na chvíľku pri káve a koláči v spoločenskom priestore pod kostolom. Chceli sme tým prakticky realizovať našu túžbu pomôcť vybudovať a posilniť farské spoločenstvo, aby sme sa zbavili anonymity medzi ľuďmi, a umožniť tak navzájom sa spoznať a porozprávať. Pán farár nás veľmi podporuje, je pravidelným účastníkom týchto stretnutí a v určitom okamihu sa vyjadril: „Som veľmi rád, že táto iniciatíva prišla od vás a nie odo mňa.“ Stretnutí pri „nedeľnej kávičke“ sa pravidelne zúčastňuje okolo 100 osôb a sú to rodiny s deťmi, mládež a seniory.

Naša synodálna spolupráca so saleziánmi mala aj ďalšie pokračovanie. Spoločne sme zorganizovali dialóg o záveroch prvého zasadnutia Synody o synodalite v Ríme z ok-

tobra 2023. Počas štyroch nediel po jednej svätej omši mohli prísť záujemcovia a podeliť sa o svoje názory a postoje k vopred vybraným témam. V dvoch diskusných skupinách zazneli veľmi otvorené názory a myšlienky na prednesené témy. Zvlášť zaujala téma o zasvätenom živote a laických hnutiach, kde niektorí prišli aj s kritickými postrehmi do vnútra vlastných spoločenstiev a komunít, zvlášť čo sa týka spôsobu, ako sa prijímať a sprevádzať. Na druhej strane však mnohí vyjadrili aj veľkú vďačnosť za pomoc spoločenstiev, najmä v konkrétnych životných situáciách.

Na záver môžeme skonštatovať, že táto skúsenosť spoločného kráčania dvoch spiritualít priniesla mnohé a konkrétne plody pre život miestnej cirkvi.

Naše spoločné povolanie

Povolani spoločne budovať ľudskú rodinu

Hubertus Blaumeiser

Posolstvo pápeža Františka k LIX. svetovému dňu modlitieb za duchovné povolania z 8. mája 2022 otvára veľmi širokú perspektívu. Základnou myšlienkou je presvedčenie, že každý človek je povolaný prispieť k budovaniu ľudskej rodiny: „Každý z nás je totiž stvorením, ktoré Boh chcel a miloval, pričom má jedinečné a osobitné miesto v Božej mysli, a túto božskú iskru, ktorá prebýva v srdci každého muža a ženy, sme povolaní v priebehu svojho života rozvíjať a tak prispievať k rastu ľudstva oživovaného láskou a vzájomným prijatím.“ V tomto celosvetovom scenári obrovských rozmerov „sme povolaní chrániť sa navzájom, vytvárať putá súdržnosti a zdieľania, liečiť rany stvorenia, aby sa nezničila jeho krása. Skrátka, sme povolaní stať sa jednou rodinou v úžasnom spoločnom dome stvorenia, v harmonickej rozmanitosti jeho prvkov“.

V tomto veľkom spoločnom povolaní – objasňuje posolstvo – „je vložené najšpecifickejšie volanie, ktorým sa Boh na nás obracia, dotýka sa nášho života svojou láskou a zameriava ho na konečný cieľ, na plnosť, ktorá siaha až za prah smrti.“ Predstavuje to oslobodzujúcu skúsenosť, ktorá vedie

ľudí k ich plnej realizácii, ako to približuje príslovie z Ďalekého východu: „Múdry človek, keď sa pozerá na vajce, vie vidieť orla; keď sa pozerá na semienko, zahliadne v ňom veľký strom; a keď sa pozerá na hriešnika, vie zahliadnuť svätca.“

Takto sa na nás pozerá Boh, opakuje František: „V každom z nás vidí potenciál, ktorý sami niekedy nevidíme, a počas celého nášho života neúnavne pracuje na tom, aby sme ho mohli dať do služieb spoločného dobra.“ A uvádza rôzne biblické príklady: „V mladej dievčine z Nazareta [Boh] videl Božiu Matku; v rybárovi Šimonovi, synovi Jonáša, videl Petra, skalú, na ktorej postaví svoju Cirkev; v mýtnikovi Lévim videl apoštola a evanjelistu Matúša; v Šavlovi, krutom prenasledovateľovi kresťanov, videl Pavla, apoštola národov.“

Je to skúsenosť, ktorú každý z nás môže zažiť aj dnes. Preto František pozýva: „Bratia a sestry, nechajme sa dotknúť týmto pohľadom a nechajme sa ním vyviesť von zo seba samých! A naučme sa takto pozeráť aj na seba navzájom, aby sa ľudia, s ktorými žijeme a ktorých stretávame – nech je to ktokoľvek –, cítili prijatí a objavili, že existuje Nieкто, kto sa na nich pozerá s láskou a pozýva ich, aby naplno rozvinuli svoj potenciál.“

Všetko sa potom stáva dialógom povolania, poznamenáva František, „dialógom medzi nami a Pánom, ale aj medzi nami a druhými“. Dialógom, ktorý pomáha každému objaviť svoju vlastnú cestu: „Byť nástrojom Kristovej milosti a milosrdenstva v povolaní k služobnému kňazstvu; byť chválou Boha a prorockým znamením nového ľudstva v povolaní do zasväteného života; byť

vzájomným darom, tvorcom a vychovávateľom života v povolani k manželstvu. Všeobecne povedané, v každom povolaní a službe v Cirkvi nás Boh volá k tomu, aby sme sa na druhých a na svet pozerali Božími očami, slúžili dobru a skutkami i slovami šíрили lásku.“

František uzatvára posolstvo tým, že kladie veľký dôraz na komunitný rozmer povolania. Ako kresťania totiž nie sme povolani len jednotlivo, ale sme spolu-povolani (*con-vocare*): „Sme ako kamienky mozaiky, ktoré sú krásne, aj keď ich zoberieme po jednom, ale až spolu tvoria obraz. Každý z nás žiari ako hviezda v Božom srdci a na nebeskej klenbe vesmíru, ale spoločne sme povolani skladať súhvezdia, ktoré orientujú a osvetľujú cestu ľudstva, počnúc prostredím, v ktorom žijeme.“ Je to v plnom súlade s perspektívou synodálnej Cirkvi: „Kňazi, zasvätení muži a ženy a veriaci laici, všetci spoločne kráčajme a pracujme, aby sme svedčili o tom, že veľká ľudská rodina zjednotená v láske nie je utópiou, ale je projektom, pre ktorý nás Boh stvoril.“

700 generálnych predstavených na spoločnej konferencii

Priateľ zraniteľnosť a jej transformačný potenciál

Marina Mottaová, SBG

Viac ako 700 rehoľníčok, ktoré sú vo vedení kongregácií po celom svete – 500 osobne prítomných a viac ako 200 prepojených online – sa stretlo od 2. do 6. mája 2022, aby bohato diskutovali na tému *Priateľ zraniteľnosť na synodálnom kráčaní*.

Atmosféru v konferenčnej sále hotela Ergife v Ríme charakterizovala radosť a predovšetkým hlboký pocit vďačnosti voči rade UISG, ktorá v rokoch pandémie dokázala udržať prepojené stovky kongregácií tým, že ponúkala rôzne školenia a konkrétnu podporu. Sestra Jolanta Kafková, prezidentka UISG, a sestra Patricia Murrayová, výkonná sekretárka UISG, zdôraznili, že vďaka online prepojeniam nadviazali, naprieč kultúram a hraniciam, nové kontakty medzi rôznymi kongregáciami, vatikánskymi dikastériami, nadáciami a hnutiami. Zapojilo sa viac ako 65-tisíc sestier, a hoci „pre UISG to bolo ekonomicky ťažké obdobie, podarilo sa nám darovať približne dva milióny eur kongregáciám, ktoré to veľmi potrebovali“. Táto skúsenosť bola ovocím zázraku spoločenstva chariziem.

Zasadnutia sprevádzali viaceré zamyslenia. Ted Dunn, odborník na psychológiu, otvoril rokovanie slovami: „Priятие našej zraniteľnosti je súčasťou vnútornej medzilidskej premeny“; ak dnes „rehoľný život čelí kľukatým križovatkám, vďaka milosti opäť povstane.“

Tri sestry sa podelili o svoju osobnú skúsenosť: sestra Carmen Mora Senaová v čase pandémie dospela k presvedčeniu, že „model vedenia komunit, ktorý dnes potrebujeme, si musí byť vedomý našou zraniteľnosťou“. Sestra Anne Falolaová (ako misionárka) sa podelila o to, ako vnútorne prijala skutočnosť, že tvoria menšinu na mieste svojho poslania: „Žiť kenózu Krista stavia rehoľníčky do situácie objektívnej zraniteľnosti.“ A sestra Siham Zgheibová rozprávala o svojej skúsenosti počas občianskej vojny v Sýrii, kde sa žije „v neustálom nebezpečenstve únosu, mučenia, znásilnenia, nútenia nosiť hidžáb, ale predovšetkým v strachu, že budeme nútené zaprieť svoju vieru“. Jej sila spočívala v kontemplácii kríža, Eucharistie a slov zakladateľky ich kongregácie františkánskych misionárok Panny Márie: „V čase temnoty sa nemenia rozhodnutia prijaté v čase svetla.“ Tieto slová opakované zaznievali v jednotlivých skupinách i v celom zhromaždení, kde sa sestry delili o podobné skúsenosti s vojnou a násilím.

Predmetom úvah a výmeny názorov boli aj ďalšie príspevky: napríklad aj príspevok Jessie Rogersovej, dekanke Kolégia svätého Patrika v írskom Maynoothe, ktorá pripomenula, že sestry pripomínaním si minulosti môžu vždy zviditeľniť „Božie stopy“, ale musia zabudnúť „presne to, čo by bránilo vytvoriť priestor pre novosť Boha“. Umožňuje to kontemplácia a vnútorné presvedčenie, že „Božie bláznovstvo“ je múdrejšie ako ľudská múdrosť.

Sestra Nathalie Becquartová, podsekretárka Synody biskupov, a jezuita páter David McCallum zdôraznili význam prínosu, ktorý môžu sestry vnieť do synodálneho procesu, a dodali, že táto cesta môže radikálne zmeniť rehoľný život.

Taktiež kardinál João Braz de Aviz a arcibiskup José Rodríguez Carballo, prefekt a sekretár Dikastéria pre inštitúty zasväteného života a spoločnosti apoštolského života, sa zúčastnili prác zhromaždenia, predsedali eucharistickej koncelebrácii a prispeli svojimi úvahami.

Účastníčky diskutovali o témach v skupinách, porovnávali ich so životom svojich komunit a s výzvami, s ktorými sa denne stretávajú.

Rodinné, dojmavé a radostné bolo stretnutie s pápežom Františkom, ktorý voľne odpovedal na ich otázky. V závere jeho pripraveného príhovoru, ktorý v písomnej forme odovzdal sestrám, čítame: „Spolieham sa na Vás, drahé sestry, v tomto čase sprevádzania svätého Božieho ľudu na ceste synodálneho procesu ako na odborníčky v budovaní spoločenstva, v povzbudzovaní k počúvaniu a rozlišovaniu. (...) Napredujte s Máriou, s jej ľahkým krokom a vierou!“

editoriál

1 **Vhodný čas na generativitu**

Hubertus Blaumeiser

spiritualita jednoty

3 **Prinášať na svetlo Boha, ktorý sa zdá byť neprítomný**

Mons. Klaus Hemmerle

učenie Cirkvi

4 **Z krízy nový začiatok**

Pápež František

prehĺbenie

6 **Generativita: Čo znamená?**

Kľúčové slovo pre všetky sociálne oblasti

Silvia Cataldiová

10 **Generativita: Ako ju pestovať?**

Reflexie psychológa

Carlos Gomes Esteves

12 **Kultúrna a pastoračná generativita**

Naliehavá potreba v aktuálnej zmene epochy

Jesús Morán

14 **Nechať klíčiť vieru**

Pastoral d'engagement: Cesta pre budúcnosť Cirkvi

Christian Hennecke

17 **Ponúkať všetkým sviežosť evanjelia**

Rozhovor so zakladateľkou spoločenstva „Nové horizonty“

Rozhovor s Chiarou Amiranteovou

skúsenosti

21 **Kostol s otvorenými dverami**

Farská pastoračia v Ríme, ktorá sa vymyká predpripraveným programom

Rozhovor s Andreom Cellim

- 28 Semienko, ktoré klíči a rastie**
Rozhovor s Martinom Pillerom zo Švajčiarska o prekvapujúcej metóde,
ktorá vznikla z pastorácie naúčvania
Maria do Sameiro Freitasová
- 31 Ako slnečný lúč**
Skúsenosť s pedagogikou spoločenstva v Slovinsku
Andreja Snaj Keršmancová
- dobrá prax**
- 34 Chodníky bratstva**
Skúsenosť troch kňazov v komunite spoločného života
Paolo Zago, Carlo Seno, Peppino Barlocco
- 37 Celosvetová sieť pre mier**
Living Peace
Carlos Palma
- 41 Semienka pokoja**
Spoločenstvo, ktoré inšpiruje k bratstvu
Rozhovor s Lucom Bondim
- svedkovia**
- 44 Hlas tých, ktorí nemali hlas**
Anglikánsky arcibiskup Desmond Mpilo Tutu
Mervat Kelliová a Heike Vesperová
- 47 Generativita, ktorá prekonáva každé obmedzenie**
Charles de Foucauld: Charizma, ktorá rozkvitla post mortem
Andrea Mandonico, SMA
- 50 Táto noc je nádherný deň**
Sestra Antónia Moioliová. Charizma naplno žitá s vášňou pre jednotu
Marina Mottaová, SBG
- synodálny proces**
- 52 Plody synodálneho života v miestnej cirkvi**
Spoločné synodálne kráčanie Hnutia fokoláre
a Saleziánskej komunity v Prešove na Slovensku
Mária a Jozef Polákovci
- Cirkev v dialógu**
- 54 Povolání spoločne budovať ľudskú rodinu**
Naše spoločné povolanie
Hubertus Blaumeiser
- 55 Priať zraniteľnosť a jej transformačný potenciál**
700 generálnych predstavených na spoločnej konferencii
Marina Mottaová, SBG

Vydavateľstvo
Nové mesto

Sme Vydavateľstvo Nové mesto. Vydávame hodnotné knihy z oblasti psychológie, viery, rodiny a spoločnosti.

Chiara Amiranterová **Vnútrotný pokoj**

V knihe *Vnútrotný pokoj* nájdete množstvo reflexií, návrhov a cvičení zameraných na zlepšenie všetkých kľúčových oblastí života vrátane definovania a zvládania emócií či procesu rozhodovania. Chce byť spoločníkom pre všetkých, ktorí sa túžia vydať na cestu spirituality, priateľským sprievodcom, ktorý pomôže objaviť a roznieťiť božskú iskru vtačenú do duše každého človeka.

Chiara Amiranterová **Zostane len láska**

Chiarino dobrodružstvo sa začína v 90. rokoch v uliciach Ríma, kde stretáva mladých ľudí závislých od drog, alkoholu, prostitúcie... V priebehu niekoľkých rokov vznikajú mnohé centrá prijatia, pomoci, prevencie a formácie k dobrovoľníctvu. Terapeuticko-rehabilitačný program, ktorý sa opiera o evanjelium a zameriava sa na sebazpoznanie a uzdravenia srdca, vychádza z konkrétnej skúsenosti života s ľuďmi z periferie.

Andrea Riccardi

Volanie po mieri

Po mieri volajú milióny mužov a žien, ktorých hlas však často tlmí zvuk zbraní. Dôsledkom vojny na Ukrajine a mnohých ďalších konfliktov vo svete je vždy ničenie, smrť a chaos, pričom sa rozpútávajú tie najničivejšie sily.

Andrea Riccardi sa na stránkach tejto knihy zamýšľa nad potrebou vytvárania kultúry mieru a formovania duchovného a sociálneho hnutia, ktoré stavia mier do centra záujmu a politiky.

Novinka

Naša kniha
roka 2024

Navštívte náš eshop:
obchod.nm.sk

Objednávajte telefonicky:
0910 974 024

Predslov do knihy napísal Ivan Ružička,
výkonný sekretár Konferencie biskupov
Slovenska.

Vydavateľstvo
Nové mesto

Ekklesia vo svete

Anglická verzia: www.eklesiaonline.org

Francúzska verzia: *Unité et Charismes*, Nouvelle Cité
unitecharismes@focolari.fr

Nemecká verzia: *Das Prisma*, Verlag Neue Stadt
verlag@neuestadt.com

Španielska verzia: *Ekklesia*, Editorial Ciudad Nueva
info@ciudadnueva.es

Slovenská verzia: *Ekklesia*, Zavod Novi svet
narocila@novisvet.si

Talianska verzia: *Ekklesia*, Città Nuova edd.
eklesia@cittanuova.it

Južná Amerika a Karibik: *Ekklesia*, Ciudad Nueva
eklesia@ciudadnueva.com.ar

Brazílska verzia: *Ekklesia*, Editora Cidade Nova
eklesia@cidadenova.org.br

